Bat. Gen.
VI.
167.

257

96 Hal

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal :
Nomor Induk : 849
BIB - ID : 01064160
ITEM - ID : 1110236368
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

# DE ZEEMAGT,

BESCHOUWD IN VERBAND MET DE OOST-INDISCHE BEZITTINGEN VAN HET RIJK.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

DE

# ZEEMAGT,

BESCHOUWD IN VERBAND MET DE

## OOST-INDISCHE BEZITTINGEN

VAN

## HET RIJK.

's GRAVENHAGE,
BIJ DE ERVEN DOORMAN.
1847.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW
PERPUSTAKAAN NASIONAL

« Het verval van het Zeewezen na den Utrechtschen Vrede moet voornamelijk » op rekening gesteld worden van de kortzigtigheid, onverschilligheid en ver- » keerde spaarzaamheid der Staatslieden van de eerste helft der achttiende » eeuw, enz. Mogt de beschrijving van dit tijdperk het gevoelen versterken » dat de verwaarloozing van de zeemagt door eenen handelstaat gelijk Nederland » geenszins straffeloos geschiedt, en mogten de noodlottige gevolgen die daaruit » in de achttiende eeuw voortsproten, als : *onmagt van buiten, misnoegen en* » *burgertwisten van binnen, vernieling des handels en der zeevaart, verlies van* » *volkplantingen, ondergang van den Staat*, ook in onze dagen tot spoorslag » strekken, om zorgvuldig voor het behoud en de verbetering van het zeewezen » te waken. »

(*Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen*, door Mr. J. C. DE JONGE. blz. XXXI inl. 3e dl.)

« De Engelsche oorlog blijft hoogstopmerkelijk in de geschiedenis van het » zeewezen, omdat dezelve bewijst wat en hoeveel tot verbetering der zee- » magt in weinige jaren met eenen *vasten wil* kan gedaan worden. »

(*Idem*, pag. XXIX.)

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 30 - 06 - 2010
Nomor Induk : 849 /PN - Museum/10
BIB - ID :
ITEM - ID :
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

# DE ZEEMAGT,

BESCHOUWD IN VERBAND MET DE

## OOST-INDISCHE BEZITTINGEN

VAN

## HET RIJK.

De staat der Nederlandsche Oost-Indische Koloniën, welke eene rijke bron aanbieden tot herstel van 's Rijks geldmiddelen, behoort elken Nederlander te zeer ter harte te gaan, dan dat hij niet zou moeten trachten, terwijl het nog tijd is, alle middelen te doen aanwenden, die strekken kunnen om de magt van zijn vaderland in die gewesten te handhaven, dezelve rustig te houden, voor aanranding te beveiligen en in eenen geduchten staat van tegenweer te doen brengen. Daarop was men reeds bedacht (1) toen die koloniën op veel na de waarde niet hadden, welke zij nu hebben, en met elken dag wordt de aangelegenheid van meer aanbelang. Thans echter schijnen die bezittingen

(1) In 1793 werd een plan van verdediging voor Neêrlands O. I. door de HH. Vaillant, Verhuell en Graevesteyn, op last van den Erfstadhouder voorgesteld, en in 1834 onder den Gouverneur-Generaal van den Bosch, een zoodanig plan beraamd, hetwelk door den Kolonel (thans Generaal-Majoor), kommanderende de Militaire Genie in O. I., C. van der Wijck naar Nederland, ter bekrachtging van het Hoofdbestuur, werd overgezonden, en tot welks uitvoering men thans Java met vestingwerken overdekt.



PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

weinig belangstelling op te wekken. Er heerscht hier zooveel onwetendheid omtrent hare waarde en hare weermiddelen, dat het nuttig zal zijn beiden te overwegen en de aandacht van het algemeen er op te vestigen; te meer, wijl die onverschilligheid en het in 1834 ontworpen plan van verdediging voor Java, waarbij der Zeemagt geene rol is aangewezen, vermoedelijk de voornaamste oorzaken zijn van het voortdurend verval der Marine.

Men zal trachten aan te toonen: *dat het voor de O. I. Koloniën, en dus voor Nederland allernuttigst zoude zijn de Zeemagt uit te breiden, en dat de middelen van den Staat daarvoor toereikend zijn.*

Zulks komt te meer gepast voor, wijl de meeste Nederlanders, door den langen vrede, geen juist denkbeeld hebben van de bestemming van oorlogschepen en van hetgeen men, inzonderheid in O. I., er mede zou kunnen uitrigten; terwijl hier gewoonlijk, buiten het onderhouden van gemeenschap tusschen de door de zee gescheiden landen, aan dezelve geene nuttige werking wordt toegekend.

Wegens den toenemenden bloei dier koloniën, vooral van het eiland Java, de veranderde omstandigheden in de Sineesche-Zee, de uitbreiding der Britsche magt aldaar en in den O. I. Archipel, de pogingen van Frankrijk om in de Zuid-Zee en het Oosten post te vatten, de hangende geschillen met Groot-Brittanje nopens het verdrag van Maart 1824, het te kennen gegeven gevoelen van verscheiden ervaren en kundige krijgslieden over het aangenomen weerstelsel voor Java, als gegrond alleen op bevestigingen en op de landmagt, en eindelijk, de verwaarloozing van de zeemagt — een verdedigingsmiddel zoo bijzonder geëigend voor eene uit eilanden bestaande kolonie als Nederl. O. I., — is het wel der moeite waardig, na te gaan of men niet heeft gedwaald door — bij de beraming van dat stelsel — de Marine van weinig nut

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te beschouwen; en, of men haar niet meer vertrouwen zoude moeten schenken, dan men tot dus verre heeft gedaan, — waartoe eene verkeerd begrepene zuinigheid, en de vervallen staat, waarin zij sedert geruimen tijd heeft verkeerd, moeten hebben bijgedragen.

Men heeft beweerd, tijdens de financiëele krisis, welke de vrijwillige leening van 1844 voorafging, dat het onvergeeflijk wezen zoude, het budjet van het moederland ter uitbreiding van de zeemagt met eenige millioenen te bezwaren. Het tegendeel is waar. De benarde staat van 's Rijks geldmiddelen, in verband beschouwd met de omstandigheid, dat de O. I. koloniën een vermogend middel opleveren om ze te herstellen, was juist eene reden, om alles in het werk te stellen tot haar behoud, en derhalve om hare weermiddelen, en inzonderheid de zeemagt uit te breiden. Hoe het daarmede ook gesteld zij, dat bezwaar is, na de gedeeltelijke herstelling dier geldmiddelen, aanmerkelijk verminderd; en, in ieder geval, blijft het de vraag, of de thans tot verdediging der koloniën bestede gelden *behoorlijk verdeeld* zijn onder de magten welke daartoe moeten medewerken?

De schrijver deelt niet in de hersenschimmige voorstellingen, welke de herinnering aan de roemvolle dagen van Neêrland's zeemagt bij sommigen heeft gewekt, — doch evenmin in de onverschilligheid, welke zij doet geboren worden bij anderen, die, vergenoegd met het verledene, als, na volbragten arbeid, willen rusten.

Eene opgaaf van daadzaken zal voldoende zijn, om aan te toonen dat het hoogstnuttig moet geacht worden, tot verdediging der O. I. Koloniën eene sterke Marine te bezitten. Het zal niet moeijelijk wezen te bewijzen, dat de aldaar aanwezige zeemagt niet in behoorlijke verhouding staat tot de belangrijkheid der bezitting, en ontoereikende is, niet alleen om haar te verdedigen, maar ook om er de hoogstnoodige rust te bewaren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wat de verdediging op zee aangaat, zou, uit aanmerking van de groote magt, waarmede de bezitting, bij oorlog, waarschijnlijk zoude te kampen hebben, al ligt de meening kunnen opkomen, dat daaraan niet te denken viel; en, te oordeelen naar de sterkte der zeemagt, welke sedert jaren in Nederl. O. I. geweest is, en naar al hetgeen daartoe betrekkelijk is, schijnt het bestuur tot het besluit gekomen te zijn, dat, ingeval van vijandelijkheden, eene zoodanige verdediging overbodig zoude wezen, en men de Indische zeeën en dus ook de Nederlandsche buitenbezittingen den vijand, zonder tegenstand, zou hebben over te laten.

Dit besluit is verkeerd en gevaarvol. De geschiedenis waarschuwt tegen soortgelijke drogredenen.

Het is niet aan te nemen, dat Nederland met eene zeemogendheid van den eersten rang — alleen — zoude moeten strijden; en, hoe gering zijne zeemagt — betrekkelijk — wezen moge, zal zij van groot belang kunnen zijn, hetzij tot verdediging der kusten, tot bescherming van handel en koloniën, (bij het bewaren van eene gewapende onzijdigheid) of, door het overwigt, dat zij, vereenigd met die van andere mogendheden, aan deze zou kunnen geven.

In de Nederlandsche O. I. koloniën zijn twee soorten van vijandelijkheden te duchten; te weten: (1°) eene onderneming van zee- en landmagt gezamenlijk, waarmede men ten hoofddoel zou hebben het eiland Java te vermeesteren; of (2°) een uitsluitend maritieme togt, met oogmerk den handel te schaden, door het nemen en opbrengen der koopvaardijschepen, de havens te sluiten, enz., ten einde het bestuur te nopen nadeelige verdragen aan te gaan.

Het is waarschijnlijk, dat, zoo een vijand Java in bezit mogt willen nemen, de magt, welke hij daartoe zou aanwenden, de Nederlandsche in O. I. zoodanig zou

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

overtreffen, dat deze niet in staat zou wezen hem, door het leveren van eenen zeeslag, te beletten zich in den Indischen Archipel te vestigen en op Java te landen.

Maar het is niet te betwisten:

1°. Dat, hoe grooter de door Nederland in O. I. onderhouden zeemagt zou zijn, des te grooter de magt zou moeten wezen, welke een vijand, tot ondernemingen van dien aard, zou moeten uitzenden, en dus hoe geringer de waarschijnlijkheid, dat hij zich daaraan zal wagen;

2°. Dat, hoe groot de magt zij van een vijand, men hem de komst in Nederland's O. I. ongemeen zou kunnen bemoeijelijken, door zijne konvooijen te bestoken, zijne afgedwaalde transportschepen te nemen, zijne bezittingen in Indie, als hij er hebben mogt, te bedreigen; dat men hem eene landing op Java zeer moeijelijk, zijne gemeenschap met Europa en met die bezittingen zeer onzeker zou kunnen maken, en hem kunnen beletten de troepen over zee naar dat gedeelte der kust van het eiland te brengen, waar hij zou meenen ze noodig te hebben.

Eerst wanneer al de pogingen der zeemagt eene landing niet zouden hebben kunnen beletten, zou het der landmagt opgedragen zijn Java te verdedigen.

In het geval van eenen uitsluitend maritiemen togt zou Neêrland's zeemagt genoeg kunnen zijn, de tegenpartij te nopen de vijandelijkheden te staken ter bescherming van eigen koopvaardijschepen en bezittingen.

Het is klaar, dat men zich, in tijd van vrede, op beide gevallen moet voorbereiden; en daar de stelling van Nederland zoodanig is, dat zijne O. I. bezittingen, bij het ontstaan van vijandelijkheden, op weinig bijstand meer van het moederland mogen rekenen, behoort men de middelen van verdediging zoo veel doenlijk, in Indie zelve te bezitten en te zoeken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Men dient daartoe te zorgen:

1°. Dat de noodige en tot de aan te nemen wijze van verdediging meest geschikte oorlogsvaartuigen bij een opkomenden oorlog *aldaar voorhanden* zijn;

2°. Dat in de kolonie veilige en gemakkelijk te verdedigen havens in ons bezit zijn, waar de handel- en oorlogschepen kunnen binnen vallen, prijzen opbrengen, zich van levensmiddelen enz. voorzien;

3°. Dat maritieme inrigtingen tot stand komen in die havens, ten einde de zeemagt te kunnen onderhouden, (geschikt tot aanbouw van zeil- en stoomschepen) magazijnen en voorraad om schepen van het noodige te voorzien; en eindelijk:

4°. Dat het noodige personeel, zoo als konstrukteurs, Europesche werklieden, machinisten enz. aan die inrigtingen aanwezig zijn; dat de inlanders daartoe in tijds worden bekwaam gemaakt, en dat het personeel der staven en van de bemanning der schepen, zoowel van bekwame, met de vaarwateren in Indië naauwkeurig bekende officieren, als van Europesche onder-officieren en matrozen worden voorzien.

Het aantal der benoodigde oorlogschepen in Indië en de beantwoording der vraag, welke soort van vaartuigen tot verdediging der kolonie het meest geschikt zijn, zullen afhangen van de magt, die een vijand waarschijnlijk aldaar zal kunnen ontwikkelen, (beschouwd in opzigt tot de soort van schepen die hij zal bezigen) — van de plaatselijke gesteldheid van den Indischen Archipel; de heerschende winden en weêrsgesteldheid; van de wijze van verdediging die men voorheeft, en de soort van *schade* welke men denkt hem te zullen kunnen toebrengen.

De geschiedenis der O. I. kolonie gedurende de laatste 50 jaren en der middelen, die Groot-Brittanje (als de grootste Zeemogendheid) in dat tijdvak tegen

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

Nederland in den Indischen Archipel aangewend heeft, moet mede tot leiddraad strekken, bij de bepaling van de zeemagt, welke in die bezittingen tot hare verdediging zou dienen onderhouden te worden.

De magt die Engeland tot den laatsten Sineeschen oorlog gebezigd heeft, en die welke dat rijk thans in de Indische zeeën bezit, kunnen daarbij mede tot maatstaf dienen.

De uitkomsten van den oorlog in den Indischen Archipel voor de inbezitneming van Java door Groot-Brittanje, waren zeer ongelukkig. In plaats van daarin aanleiding te vinden om in dezen tijd van vrede voorzorgen te nemen, en in ondervonden gebreken te voorzien, verergert men de zaak, door de zeemagt in O. I., op weinig na, af te schaffen, en zich te berooven zelfs van die weinige middelen van verdediging, welke vroeger ontoereikend bevonden zijn.

Men beweert, dat, wijl de zeemagt in die omstandigheden zeer weinig, zoo iets, ter verdediging van de koloniën heeft bijgedragen, voortaan van het gebruik van dat middel daartoe moet worden afgezien. Men zou eveneens van de Indische landmagt kunnen stellen, dat, daar zij in der tijd niet belet heeft dat Java genomen werd, zij moet geacht worden overbodig te zijn.

De reden waarom de Marine de Britsche landing op Java niet belette en toen niets uitrigtte, is gemakkelijk na te gaan. — Immers, door den beklagenswaardigen staat waarin onze geringe zeemagt in Indië sedert lang had verkeerd, was het den Engelschen in 16 jaren oorlog mogelijk geweest haar langzamerhand bijna te vernietigen; en die uitkomst was verkregen een geruimen tijd vóór de landing.

Reeds bij de aankomst op Java van den Gouverneur-Generaal Daendels in Januarij 1808, waren er bijna geene maritieme weermiddelen meer voorhanden, hetgeen blijkt uit zijn rapport, te vinden in den «Staat der Ned. O. I. bezittingen onder zijn bestuur, 1808—1811,»

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

door hem na zijne terugkomst in Nederland uitgegeven, en waar hij, bladzijde 14, zijn leedwezen daarover te kennen geeft, zeggende: «*dat er geene maritieme magt voor-*»*handen was; geene reede of haven eenige veiligheid* »*aanbood, en in één woord het eiland Java en de* »*schepen welke zich op de reede bevonden, ter beschik-*»*king van den vijand stonden.*»

Zoodanig was de staat der zeemagt in O. I., drie jaren voor dat de Nederlandsche vlag op Java door de Fransche werd vervangen, (28 Februarij 1811) hetgeen plaats vond kort voor dat de Engelschen Java kwamen bedreigen.

Hier zal nu kortelijk opgegeven worden welke zeemagt Groot-Brittanje sedert 1795 in de O. I. zeeën gebezigd heeft; wat de Nederlandsche zeemagt sedert 1795 aldaar geweest is, en het weinige dat de Generaal DAENDELS heeft kunnen doen om haren staat te verbeteren; en men zal tevens trachten aan te wijzen hoe in de magt, welke de Engelschen gedurende het tijdvak (1795—1811) in Indië ontwikkeld hebben, de grondslag gezocht moet worden voor de bepaling der sterkte van de zeemagt, welke in de Ned. O. I. koloniën tot hare veiligheid dient te worden onderhouden.

In 1795 bukte Nederland onder het Fransche juk, kort nadat de O. I. Kompagnie, hare zaken niet meer kunnende voortzetten, het beheer der kolonie aan de regering had overgelaten, terwijl de Gouverneur G. VAN OVERSTRATEN, in 1796, tot Kommissaris-Generaal in Neerlandsch Indië werd benoemd. In naam maar werd dat beheer overgegeven; want het bestuur in Nederland vond toen zoo weinig tijd en gelegenheid zich er mede te bemoeijen, dat de koloniale zaken eerst in 1800 werkelijk werden overgenomen.

Zoodra de Franschen in Nederland vasten voet hadden verkregen, en de Stadhouder afstand had gedaan van het

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

bestuur, begonnen de Engelschen, zonder oorlogsverklaring, maatregelen te nemen tot bemagtiging der Nederlandsche koloniën. Het was hun vooreerst inzonderheid te doen de vaart te stremmen en zoo den Nederlandschen handel te vernietigen. Tot het beproeven eener inbezitneming van Java konden zij niet dadelijk besluiten, deels om de uitgebreidheid en kosten der onderneming, en de vele gewigtige zaken die hen in de Europesche zeeën bezig hielden; deels om staatkundige redenen en wegens den toestand hunner O. I. bezittingen. — Zij trachtten intusschen die gebeurtenis voor te bereiden, de Nederlandsche Indische regering te verpligten tot het doen van gunstige voorslagen, allen verkoop en afscheping van voortbrengselen van O. I. voor Europa te beletten, en de Hollandsche magt meer en meer te ondermijnen. Eerst 16 jaren daarna bragten zij het zoover dat zij het voornemen, Java in bezit te nemen, konden ten uitvoer leggen.

In Nederland was de zeemagt ten gevolge van de aldaar plaats hebbende woelingen, de komst der Franschen en het vertrek van den *Stadhouder* ontbonden. Er werd door het nieuwe bewind eene Kommissie benoemd, (bestaande uit de HH. H. Aeneas, J. Story, E. Lucas en P. Glavimans) tot onderzoek van 's Lands Marine. Den 19 Mei 1795 bragt zij daaromtrent een rapport uit, waarna alles aangewend werd om de zeemagt weder op een ontzagwekkenden voet te brengen; met het gevolg dat, in Mei 1796, het Bataafsche Gemeenebest beschikbaar had:

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 4 | schepen | van | 70 | tot | 76 | st. | 16 linieschepen. |
| 12 | » | » | 60 | » | 69 | » | |
| 6 | » | » | 50 | » | 56 | » | 20 fregatten. |
| 6 | » | » | 40 | » | 46 | » | |
| 8 | » | » | 36 | | | » | |
| 14 | » | » | 20 | » | 24 | » | korvetten, brikken, enz. |
| 12 | » | » | 6 | » | 18 | » | |

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en een transportschip; van welke vaartuigen 36 geschikt waren voor werkelijke zeedienst; terwijl voor binnenlandsche dienst nog zeven schepen beschikbaar waren, als:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 2 | van | 68 | stukken. |
| 1 | » | 54 | » |
| 3 | » | 24 | » |
| 1 | » | 6 | » |

en nog elf schepen hersteld wordende, of in aanbouw; als:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1 | van | 76 | stukken. |
| 4 | » | 68 | » |
| 2 | » | 32 | » |
| 4 | » | 16 | » |

te zamen uitmakende een en tachtig schepen; en dat den 1e Januarij 1797 bemand en in dienst waren:

| | | |
|---|---|---|
| 12 linieschepen | elk met 550 man. . . . . | 6600 |
| 12 schepen van 40 tot 60 st. | elk met 300 man . | 3600 |
| 12 schepen van 24 | elk met 150 man. . . . | 1800 |
| 36 schepen. | | manschappen 12000 |

zonder de kleine vaartuigen te rekenen.

Maar het Gemeenebest had te veel werk te huis om voor de O. I. koloniën iets te kunnen uitrigten, of haar van verdedigingsmiddelen te voorzien, hoezeer destijds in O. I. geene andere zeemagt aanwezig was, dan die, welke overbleef van hetgeen de O. I. Kompagnie er gehad had, bestaande uit eenige Aziatische kompagnieschepen.

Onze eenige werkelijke *Volkplanting*, de Kaap de Goede Hoop, werd door de Engelschen in September 1795, zonder oorlogsverklaring genomen. Eerst in 1796 vermogt

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

net bestuur eenige schepen daarheen te doen vertrekken, ten einde de Kaapstad te hernemen; terwijl de oorlog met Groot-Brittanje, en de daaromtrent met Frankrijk beraamde ontwerpen oorzaak waren, dat men vooreerst geen schepen ter verdediging der O. I. bezittingen konde uitzenden.

Een smaldeel onder de bevelen van den Schout-bij-Nacht E. Lucas, bestaande uit:

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 2 | linieschepen | van | 66 | stukken. |
| 3 | fregatten | van | 40 tot 45 | » |
| 1 | korvet | » | 28 | » |
| 1 | » | » | 26 | » |
| 1 | » | » | 18 | » |

en een transportschip met 2000 man, werd in den zomer van 1796 daartoe uitgezonden. Maar reeds in April 1795 waren de Generaal Craig, en Sir George Keith Elphinstone, uit Engeland vertrokken zijnde met 3 fregatten, 2 korvetten en een schip van de Engelsch O. I. Kompagnie, in de Simonsbaai bij Muijzenberg geland, en, na aldaar 4 rijk geladen schepen van de Hollandsche O. I. Kompagnie genomen te hebben, waren zij op het punt geweest zich, wegens ondervonden tegenstand, weder in te schepen, toen op den 3den September 1795 de Generaal Alured Clarke met 14 schepen en 6000 man troepen kwam opdagen, en de kolonie, welke sedert den 2den September 1793, den Kommissaris-Generaal Mr. Jan Sluisken tot Gouverneur had, genoodzaakt werd bij verdrag over te gaan. Het is opmerkelijk dat de bij deze gelegenheid genomen schepen, door het Britsche prijsgeregtshof *niet* als prijzen zijn beschouwd geworden, wijl zij *voor* eenige oorlogsverklaring zijn genomen; hetgeen insgelijks het geval is geweest met zeven schepen van de Hollandsche O. I. Kompagnie, welke van eene koopvaardij-vloot van 26 schepen, vroeger door Kapitein Essington van het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schip *Sceptre,* en Kapitein Mackey van het schip *General Goddart*, vereenigd met eenige kompagnie-schepen, bij het eiland Sint-Helena, waren buit gemaakt.

Het smaldeel onder den Schout-bij-Nacht Lucas ankerde in de Saldanha-baai, en men was er bezig water in te nemen en het tuig der schepen na te zien, toen het, den 16 September 1796, door den Admiraal Sir George Elphinstone ontdekt geworden zijnde, zich den volgenden dag aan zijne grootere magt overgaf; men schrijft «*grootere magt;*» daar die Admiraal onder zijn bevel had:

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 2 | schepen | van | 74 | stukken. |
| 4 | » | » | 64 | » |
| 1 | schip | » | 50 | » |
| 1 | » | » | 36 | » |
| 1 | » | » | 24 | » |
| 1 | » | » | 18 | » |
| 2 | schepen | » | 16 | » |

en 1 transportschip, te zamen 13 schepen met 604 vuurmonden; terwijl de Nederlandsche magt uit 9 meest kleinere schepen met 342 vuurmonden bestond. Daarbij dient men voorts in aanmerking te nemen, dat de Kaap de GoedeHoop toen bezet was met 8000 man Engelsche troepen, terwijl denkelijk de staatkundige toestand van Nederland invloed op het gedrag van den Nederlandschen bevelhebber gehad en tweedragt op de vloot veroorzaakt heeft. Immers, het is waarschijnlijk dat de prinsgezinden, die zich op het smaldeel bevonden, weinig lust gevoelden om voor het Bataafsche Gemeenebest te strijden, even min als Hollanders voor Franschen, onder wier heerschappij te staan, zij zich moesten beschouwen. (2)

(2) Men weet dat de Schout-bij-Nacht, E. Lucas, bij het verdrag van overgaaf vrijgelaten en in Holland wedergekeerd, voor de Hooge Militaire Vierschaar teregtgesteld werd; maar, voor den afloop van het geding, overleed.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

Intusschen was de Britsche zeemagt in Indie onder den Admiraal RAINIER, die in November 1794 te Madras was aangekomen om het bevel over de Marine te voeren, aanmerkelijk toegenomen.

Nadat eenige Engelsche schepen, als de *Orpheus*, 32 stukken, Kapitein NEWCOME; *Resistance*, 44 stukken, Kapitein PAEKENHAM, enz., naar den Nederland's O. I. Archipel gezonden waren, Malakka en Riouw hadden ingenomen, en eenige gevechten bij Sumatra tusschen de schepen der Engelsche O. I. Kompagnie en Fransche vrijbuiters en oorlogschepen, onder den bevelhebber RENARD en anderen, hadden plaats gehad; en nadat de Fransche Schout-bij-Nacht SERCEY, (3) die eens met 6 fregatten de wijk nam voor eenige schepen der Engelsch O. I. Kompagnie, welke hij voor linieschepen aanzag, — verscheiden malen met de Engelschen was slaags geweest, — begaf de Admiraal RAINIER zich, in Maart 1796, met het smaldeel onder zijn bevel, en met troepen, naar den Nederlandschen O. I. Archipel, eischte de Nederlandsche buitenbezittingen in naam van den Stadhouder op, nam Ambon n Banda zonder tegenstand, en bemagtigde daarna in het laatst van dat jaar ook alle Nederlandsche bezittingen op het vaste land van Indie, en op het eiland Ceylon. Nergens vindt men opgeteekend dat, in dezen tijd, eenig gevecht met Hollandsche schepen heeft plaats gehad, hetgeen al voldoende zoude zijn om te bewijzen dat er bijna geene waren.

(3) De Schout-bij-Nacht SERCEY was in het begin van 1796 op het eiland Mauritius, waar de Franschen een station hadden, aangekomen, met vier fregatten: *La Forte*, *La Regénérée*, *La Seine* en *La Vertu*; en sedert 1793 waren in die wateren drie fregatten: *La Cybèle*, *La Prudente*, *La Préneuse*, Kapitein L'HERMITE; eene korvet *La Brule-gueule* en eene brik *Le Coureur* geweest, welke echter bijna allen in het laatst van 1796 naar Europa teruggekeerd, verloren of genomen waren.

De *Du Gay Trouin*, Kapitein TRÉHOUARD, had in 1793 gekruisd in Straat Sunda, bij Sumatra en Malakka.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

De Britsche schepen *De Orphus*; twee in Straat Banka; de *Virginie*, Kapitein ASTLE, voorts de *Arrogant*, 74 stukken, en verscheiden andere, onder den Kapitein OSBORNE, kruisten steeds tusschen de Nederlandsch-Indische eilanden, en namen de dikwerf rijk geladene Nederlandsche koopvaardijschepen, terwijl zij nu en dan slaags raakten met Fransche vrijbuiters.

In 1799 bestond de Britsche zeemagt in O. I., welke verdeeld was over de geheele uitgestrektheid der Indische Zee, uit ten hoogste: 6 linieschepen van 64 tot 74 stukken en 8 fregatten van 32 tot 50 stukken.

In 1800 verschenen de Engelschen weder op de kusten van Java. Zij bepaalden zich er toe Batavia af te sluiten aan zee, daar zij de handen vol hebbende in hunne O. I. bezittingen, vooreerst van ernstige ondernemingen tegen dat eiland moesten afzien. Zij kwamen voor Batavia, den 23 Augustus, met een smaldeel, onder de bevelen van den Kapitein HENRY L. BALL, bestaande uit vier fregatten en eene brik met eenige troepen. (1)

Zij vernielden de inrigtingen op het eiland Onrust, (Poelo-Kapal; schip-eiland) gelegen op de reede van Batavia, en de aldaar aanwezige pakhuizen en magazijnen, nadat de Hollanders dertig hunner eigene schepen op die reede verbrand hadden, opdat zij niet in handen van den vijand zouden vallen. Maar eene gevaarlijke ziekte, welke onder de bemanning hunner schepen ontstond, noodzaakte hen weldra de *insluiting* op te geven (9 November 1800) en Java te verlaten.

In Julij 1801, werd Ternate, na een beleg en eene

---

(1) De *Daedalus* 32 stukken.
" *Centurion* 52 "
" *Brave* 40 "
" *Sybille* 44 "
" brik *Ajax*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

insluiting aan zee van twee en vijftig dagen, door schepen van de Engelsch O. I. Kompagnie genomen, en de Engelschen zetten hunne strooptogten voort, tot dat in Februarij 1802 de tijding der onderhandelingen, welke den vrede van Amiens voorafgingen, daaraan een einde maakte. Deze stilstand van wapenen was maar van korten duur. Een jaar later, (Februarij 1800) toen men voorzag dat de oorlog weder zou uitbarsten, maakte de Britsche bevelhebber (de Schout-bij-Nacht RAINIER) toebereidselen om den strijd te hervatten, en trok daartoe de Britsche scheepsmagt op de kust van Coromandel bij Cudalore bijeen.

Intusschen hadden belangrijke veranderingen in de Nederlandsche Marine in Europa plaats gevonden. — In October 1797, had haar een zware ramp getroffen door den slag bij Kamperduin, waar de Admiraal DE WINTER gevangen werd genomen. Deze zeeslag verijdelde het opgevatte voornemen tot eene vereeniging van Nederlandsche schepen met Fransche en Spaansche, met oogmerk om gezamenlijk Groot-Brittanje, door eene landing in Ierland aan te tasten; en hiermede ging tevens het vooruitzigt verloren eenige schepen ter verdediging der O. I. bezittingen te kunnen uitzenden; terwijl twee jaren daarna (1799) de Marine vernietigd werd door het overgaan aan den Britschen Admiraal MITCHELL van de Bataafsche vloot (8 linieschepen, 3 fregatten en 1 korvet), welke in den Vlieter lag onder bevel van den Admiraal STORY en door de Engelschen opgeëischt geworden was in naam van den Stadhouder. Ofschoon na de mislukte landing der Russsen en Engelschen in Noord-Holland in 1799, bij de onderhandelingen betrekkelijk het verdrag, waarbij de Vlootvoogd DE WINTER en alle in 1797 gevangen genomen officieren werden uitgewisseld, sprake moet zijn geweest van de teruggaaf dezer schepen, is daarvan niets gekomen. Men beweert dat de Generaal (later Maar-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schalk BRUNE, die voor de Franschen en Nederlanders onderhandelde, er toe gebragt is, niet daarop aan te dringen, door beweegredenen als die, welke BASILE onwederstaanbaar noemt.

Van de drie en negentig schepen welke Nederland vóór 1795 bezat, waren er (in 1799) bij de zestig genomen of naar den vijand overgegaan, en vele der overigen waren versleten, vergaan en gesloopt.

Bedroevend waren derhalve de uitzigten. Men moest de O. I. Koloniën een geruimen tijd in eenen staat van weerloosheid laten, en eerst in 1801, toen men van het te Luneville (8 Januarij) gesloten verdrag tusschen Oostenrijk en Frankrijk, en van de daarop gevolgde onderhandelingen tot den vrede van Amiens (25 Maart 1802) partij konde trekken, vermogt men eenige schepen, onder den Schout-bij-Nacht DEKKER, namelijk,

de *Eendragt* van 44 stukken.
» *Juno*,
» *Phoenix*,

over het eiland Rhé naar O. I. te zenden.

Intusschen was de Admiraal DE WINTER, in Mei 1802, naar de Middellandsche-Zee vertrokken, met een smaldeel, bestaande uit:

de *Oldenbarneveld* van 74 st.
» *Revolutie* » 74 » } linieschepen.
» *Schrikverwekker* » 74 »
» korvet *Scipio* » 24 »
» brik *'t Haasje* en
» schoener de *Snuffelaar*,

waarbij het fregat *Zeepaard* en de korvet *Daphné*, welke in de Middellandsche-Zee waren, zich voegden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vóór het hervatten der vijandelijkheden, na den vrede van Amiens in 1803, werd dit smaldeel uit de Middellandsche zee teruggeroepen en kwam te Ferrol. De Winter bedankte voor het bevel, en men trachtte nog van den onzekeren vrede gebruik te maken, om eenige schepen naar O. I. te krijgen.

De Admiraal Hartsinck werd naar Ferrol gezonden met de *Pallas;* vertrok van daar met *dat* schip, den *Schrikverwekker*, de *Revolutie* en den *Scipio*, en kwam, in Februarij 1804, te Batavia aan; terwijl de overige schepen van het smaldeel huiswaarts keerden.

De Kaapkolonie was, bij den vrede van Amiens, teruggegeven en de Gouverneur Janssens had den 1 Maart 1803, het bevel over dezelve overgenomen van den Engelschen Luitenant-Gouverneur, Sir Francis Dundas.

In 't laatst van 1803, was de Schout-bij-Nacht Dekker van de Kaap naar Batavia vertrokken, met de schepen *Pluto*, *Kortenaar* en *Bato*, en eenige troepen. De Admiraal Hartsinck zond, bij zijne aankomst te Batavia, het schip *Scipio* naar de Kaap, om de aldaar nog aanwezige troepen naar O. I. over te brengen. De schepen *Pluto* en *Kortenaar* kwamen met de troepen over en bleven in Indie.

Na het sluiten van den vrede van Amiens tot 1804, waren in Indie aangekomen de navermelde schepen:

| | | |
|---|---|---|
| de *Eendragt*, | van 44 | stukken. |
| » *Juno*, | » 36 | » |
| » *Phoenix*, | » 36 | » |
| » *Pluto*, | » 74 | » |
| » *Bato*, | » 74 | » |
| » *Kortenaar*, | » 60 | » |
| » *Pallas*, | » 30 | » |
| » *Schrikverwekker*, | » 74 | » |

(vergaan op de Agnieten-eilanden, 17 Mei 1806.)



PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

de *Revolutie*, van 74 stukken.
» *Scipio*, » 24 »

en nog twee fregatten, eene korvet en eene brik; uitmakende vijf linieschepen, vijf fregatten en drie korvetten.(5)

Een linieschip (*De Kortenaar*) werd dadelijk afgekeurd en tot hulk gebruikt.

Voorts maken gedenkschriften van dien tijd nog gewag van de nagemelde schepen van de O. I. Kompagnie of zoogenaamde Aziatische schepen, welke destijds in den Archipel waren, als:

| | | | |
|---|---|---|---|
| de *Avonturier*, | van | 18 | stukken. |
| » *Zeeploeg*, | » | 14 | » |
| » *Bustaff*, | » | 40 | » |
| » *Patriot*, | » | 20 | » |
| » *Armestein*, | » | 10 | » |
| » *Maria*, | » | 14 | » |
| » *Maria Reigersbergen*, | » | 36 | » |
| » *William*, | » | 14 | » |
| » *Victoria*, | | | |
| » *Batavia*, | | | |
| » *Johanna Susanna*, | | | |
| » *Snelheid*, | » | 6 | » |
| » *Wilhelmina*. | | | |

De Admiraal Hartsinck, die te Batavia verblijf hield, verliet Java, *voor* de komst op het eiland van den Generaal Daendels, in het laatst van 1807, om naar Amerika te gaan, waar hij overleed.

(5) Van de in O. I., van 1802 tot 1804, aangekomen smaldeelen van den Schout-bij-Nacht Dekker en den Vice-Admiraal Hartsinck, bestaande uit 5 linieschepen, waarvan drie *en flûte* gewapend en twee met verminderde rollen; vijf fregatten, drie korvetten en een brik met voltallige rollen, (welke alle achtervolgens afgekeurd, verongelukt of genomen zijn,) — waren in 1808 slechts 250 man op Java in leven, terwijl 250 in 's vijands handen gevallen waren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Dus van 1795 tot omstreeks den vrede van Amiens, — te weten onder den Gouverneur ALTING, van 1795 tot 1796; onder den Kommissaris-Generaal VAN OVERSTRATEN, van 1796 tot 1801; en onder den Gouverneur J. SIBERG, van 1801 tot en met 1802, — is geen Hollandsch oorlogschip in Indie uit Europa aangekomen, en waren slechts eenige schepen van de O. I. Kompagnie aldaar aanwezig. Na 1804, onder den Admiraal HARTSINCK, kan men rekenen, dat in de O. I. eene zeemagt geweest is van *vier linieschepen*, *vier fregatten*, *eenige korvetten* en *twintig kleine vaartuigen*, welke alle in 1806 tot 1807 vernield geworden zijn; — en toen in Februarij 1811, de brik *Claudius Civilis* (Luitenant POOL), op Java de tijding bragt, dat de Vereenigde Provinciën ingelijfd waren in het Fransche keizerrijk, — (kort daarop landden de Engelschen op Java,) was, in zeven jaren, geen oorlogschip uit Nederland in Indie aangekomen.

Met de in 1804 en 1805 in Indië aanwezige zeemagt, had men een vijand wel afbreuk kunnen doen. Men vergete echter niet, dat van de vijf linieschepen, drie *en flûte* gewapend, en twee met verminderde rollen in Indie gekomen waren. En het schijnt dat de Admiraal HARTSINCK, uit gebrek aan volk, of wegens de slechte uitrusting en wapening der schepen, of wel omdat zijn voorschrift den stelligen last inhield op Java te blijven, geen gebruik heeft kunnen maken van de gunstige gelegenheid toen de Fransche Admiraal LINOIS in den Indischen Archipel kruiste met de schepen:

| | | | |
|---|---|---|---|
| *Marengo*, | van | 80 | stukken. |
| *Belle Poule*, | » | 44 | » |
| *Suffisante*, | » | 44 | » |
| eene *korvet*, | » | 28 | » |
| » *brik*, | » | 18 | » |

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

om zich met hem te vereenigen, en de Engelsche retourvloot, bestaande uit zestien schepen van de O. I. Kompagnie en elf schepen van bijzondere eigenaren, uitmakende een der rijkste konvooijen welke Engeland gedurende den oorlog heeft binnen gekregen, in de Straat van Malakka bij Poelo-Ajer (water-eiland) nabij de stad Malakka, te gaan opzoeken. Het nadeel dat het Nederlandsche smaldeel, als de schepen goed uitgerust waren geweest, aan den Engelschen handel zou hebben kunnen toebrengen, laat zich afmeten naar hetgeen de Fransche bevelhebbers, zoo als DE SERCEY, LINOIS, BERGERET en DUPERRÉ, met enkele kruissers hebben gedaan, blijkens de aangehéven bittere klagten van de Engelsch O. I. Kompagnie, die in de jaren 1807 tot 1809 door hen schepen verloor, ter waarde van ruim veertien millioen gulden.

Hoeveel schade Nederland *nu* met enkele goed gewapende fregatten en stoombooten in dergelijke gevallen zoude kunnen doen, is buitendien na te gaan naar hetgeen de Noord-Amerikanen in oorlogen tegen Groot-Brittanje uitgerigt hebben. De Nederlandsche O. I. eilanden, als gelegen tusschen Sina en Britsch Indie, twee brandpunten van handel, leveren eene bij uitstek gunstige basis op tot krijgsverrigtingen tegen den handel, inzonderheid den Britschen, waarvan de schepen die uit Sina huiswaarts keeren, door die eilanden heen moeten trekken. Toen had men, voor dat het te laat was, daaraan moeten denken en alles daarnaar inrigten. — Ook had een man van meer geestkracht en werkzaamheid dan HARTSINCK, aan het hoofd der O. I. Marine moeten staan; terwijl door het verzuim, maatregelen te nemen tot onderhoud en tot voltallig houden van de bemanning der schepen enz., de zeemagt verlamd werd, en daaruit die anders onverklaarbare werkeloosheid moest ontstaan.

Toen de vijandelijkheden weder begonnen, had de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Britsche Admiraal RAINIER (den 5 Julij 1803) te Cudalore op de kust van Coromandel onder zijn bevel:

7 fregatten en
3 korvetten.

In O. I. en op weg uit Europa waren

2 linieschepen en
3 fregatten

terwijl later achtervolgens dertien andere (onder welke begrepen waren twee linieschepen, die eerst in 1804 uit Engeland zijn vertrokken) en eenige korvetten en kleinere vaartuigen zich bij hem voegden. Dit is maar als eene ruwe opgaaf te beschouwen; daar, gelijk de Engelsche schrijver E. P. BRENTON te regt aanmerkt, de dikwerf plaats gehad hebbende veranderingen, het ondoenlijk maken, het getal schepen op dit station op een bepaald tijdstip met eenige zekerheid op te geven.

In 1805 nam de Schout-bij-Nacht Sir EDWARD PELLEW, het bevel van de Engelsche zeemagt over van den Vice-Admiraal RAINIER. — Kort daarop werd het beheer van het oostelijk gedeelte van dit station opgedragen aan Sir THOMAS TROWBRIDGE, van de *Blenheim*, 74 stukken; terwijl Sir E. PELLEW het bevel over het westelijk gedeelte behield.

In de Javasche zee was het gedurende eenigen tijd rustig geweest, hetzij dat de Engelschen den Hollandschen handel en scheepsmagt in die wateren als vernietigd beschouwden, of dat zij elders veel te doen hadden; terwijl, gedurende den vrede van Amiens, verscheiden der door de Engelschen genomen Nederlandsche bezittingen door hen waren verlaten geworden. Toen echter bekend werd, dat eenige Nederlandsche

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

oorlogschepen in Indie waren aangekomen, haastte zich Sir EDWARD PELLEW zijne onderhebbende schepen naar den Indischen Archipel te zenden, om die zeemagt aan te tasten, ten einde, als zich daartoe eene gunstige gelegenheid mogt voordoen, ongehinderd eene landing op Java te kunnen doen, om het eiland in bezit te nemen.

De Kaapkolonie werd, den 10 Januarij 1806, hernomen door den Generaal-Majoor Sir DAVID BAIRD, die in het najaar van 1805 van Engeland was vertrokken, met een smaldeel, onder de bevelen van den Kapitein ter zee Sir HOME POPHAM, en vier duizend man troepen.

Dat eskader bestond uit twee linieschepen, eene korvet, drie brikken (°) en eenige transportschepen met de troepen en eene batterij veldartillerie van twee houwitsers en zes kanons.

In den Indischen Archipel waren de Engelschen reeds weder aan het kruissen.

Den 25 Julij 1806 ontmoetten de *Greyhound* 36 stukken Kapitein ELPHINSTONE en de *Harrier* 78 stukken Kapitein TROWBRIDGE bij straat *Saleyer*, de *Pallas* Kapitein ALBERS, met de Aziatische scheepjes *Victoria*, *Batavia* en de gewapende brik *William*. Deze laatste droop af; en nadat de beide Engelsche schepen gelijktijdig de *Pallas* aangevallen, en het eene dat schip dwars, het andere het van achteren beschoten hadden, werd Kapitein ALBERS, na veel volk verloren, en zware wonden bekomen te hebben, (aan welke hij korten tijd daarna overleed) gedwongen zich over te geven. De *Victoria* en *Batavia* werden ook genomen; maar de *William* ontkwam het. Verscheiden andere gevechten hadden nog plaats. Onder

(°) *Diadem* (fregat), *Narcisses* (korvet),
*Belliqueux*, 64 stukken. *Leda*, (fregat) 36 stukken.
*Raisonnable*, 64 " *Espoir* (sloep),
*Diomède*, 44 " *Encouter* (brik).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

anderen moet de *Carolina* 36 stukken Kapitein RAINIER te Batavia, den 18 October 1806, de *Marie Reigersbergen*, vermeesterd hebben, en werden de *Scipio, eene brik* en eenige koopvaardijschepen door Kapitein FLEETWOOD PELLEW met de *Terpishore* 32 stukken, bij Samarang, genomen en verbrand.

In 1806 kwam Sir EDWARD PELLEW, den 27 November, van Madras op de reede van Batavia met vier linieschepen, twee fregatten en eene brik, (7) en na de gewapende brik de *Wilhelmina* genomen te hebben, zond hij de fregatten naar binnen. De daar liggende Hollandsche schepen zetten het op strand en werden vernield.

Die schepen waren:

de *Phoenix*, van 36 stukken.
» *Zeeploeg*, » 14 »

en de Aziatische- en gewapende schepen:

| | | | |
|---|---|---|---|
| de | *Patriot*, | van 20 | stukken. |
| » | *Armestein*, | » 10 | » |
| » | *Johanna Susanna*, | » 8 | » |
| » | *William*, | » 14 | » |
| » | *Maria*, | » 14 | » |
| » | *Snelheid*, | » 6 | » |

en omstreeks twintig koopvaardijschepen, waarvan *tien* groote vaartuigen waren.

In October 1807 verliet Sir EDWARD PELLEW Madras, waarheen hij intusschen teruggereisd was, weder met twee linieschepen, twee fregatten, twee korvetten en twee

(7) De *Culloden*, 74 stukken. de Sir *Francis Drake*, 38 stukken.
» *Russel*, 74 » » *Terpishore*, 32 »
» *Belliqueux*, 64 » » *Seaflower* (brik).
» *Powerfull*, 74 »

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

brikken; (8) met het oogmerk de te Sourabaija overgebleven Hollandsche schepen te vernielen. Hij kwam in het laatst van November voor Grisseh aan, waar het eskader pas onder de bevelen van den Kapitein ter zee COWELL (een Noord-Amerikaan, in Nederlandsche dienst) gesteld was; verbrandde er de schepen:

| | | | |
|---|---|---|---|
| *Revolutie*, | van | 74 | stukken. |
| *Pluto*, | » | 74 | » |
| *Kortenaar*, | » | 60 | » |
| en *Bustaff* (kompagnieschip), | » | 40 | » |

en noodzaakte het bestuur van Sourabaija tot een schandelijk verdrag van overgaaf.

Gedurende de jaren 1808 en 9 was het in den Indischen Archipel eenigzins rustig.

In het begin van 1810 werd het ontwerp door de Engelschen gevormd, om Java in bezit te nemen, rijper. De Vice-Admiraal DRURIJ, die toen het bevel voerde over de Britsche zeemagt in O. I., kreeg last dat eiland in te sluiten en de Nederlandsche buitenbezittingen weder te bezetten. Ambon werd, den 17 Februarij 1810, hernomen door de *Cornwallis* van 74 stukken, Kapitein MONTAGU, de *Dover* van 44 stukken, Kapitein TUCKER, en de korvet *Mandarine* met troepen (9) en geholpen door de *Carolina* van 36 stukken, Kapitein COLE, het fregat *Piemontaise*, Kapitein FOOTE, de brik *Baracunta* van 18 stukken en de Sir

---

(8) De *Culloden*, 74 stukken. de *Samarang*, 18 stukken.
» *Powerfull*, 74 » » *Seaflower*, 18 »
» *Carolina*, 36 » » *Jaseur* en
» *Fox*, 32 » een transportschip de *Wexford*.
» *Victor*, 18 »

(9) De Kolonel TILZ, een geboren Franschman, die aldaar het hoogste militair gezag voerde, is den 7 Junij 1810, door de Hooge Militaire Vierschaar ter dood veroordeeld en gefusilleerd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

*Francis Drake* van 38 stukken, Kapitein HARRIS. Die scheepsmagt nam nog bezit van Poelo-Coemba (Celebes), hetgeen plaats vond in de laatste helft van Junij; van Gorontella en Menado, in het laatst van Augustus; van Ternate, waar de Kapitein METMAN bevel voerde en 92 stukken geschut en 500 man troepen te zijner beschikking had; voorts van het eiland Banda, dat na eenigen tegenstand te hebben geboden, waarbij de Kommandant sneuvelde, werd overgegeven; als ook van de brikken *Rembang* van 18 stukken, de *Hoop* van 10 stukken, vijftig vuurmonden en een honderdtal Europesche soldaten; verscheidene gewapende vaartuigen en praauwen; ongeveer dertig kanonneerboten, een paar kleine brikken van 8 stukken, eenige transportschepen, veertig koopvaardijschepen en een aantal van Rembang komende galeijen, kora-kora's en praauwen, pas op last van den Gouverneur-Generaal DAENDELS gebouwd en nog slechts gedeeltelijk bemand.

Eindelijk, in het laatst van 1810, nadat Holland in het Fransche Keizerrijk was ingelijfd geworden, besloot het Britsch bestuur den togt naar Java te doen ondernemen; en Lord MINTO, de toenmalige Gouverneur-Generaal van Britsch-Indie, gaf in Maart 1811, de noodige bevelen tot vermeestering van het eiland. Bij die onderneming, zou Sir ROBERT STOPFORD, die destijds de Engelsche zeemagt aan de Kaap de Goede Hoop kommandeerde, over het maritieme gedeelte, en de Luitenant-Generaal Sir SAMUEL AUCHTMUTY over de troepen bevel voeren. Intusschen was op Java de Gouverneur-Generaal J. SIBERG in 1804 opgevolgd geworden door den Heer A. H. WIESE, welke den 14 Januarij 1808 door den Generaal H. W. DAENDELS werd vervangen. Vroeger is gezegd in welken ellendigen staat hij opgeeft de Hollandsche zeemagt in Indie te hebben gevonden. Hij liet dadelijk het in No-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vember te voren te Sourabaija voorgevallene onderzoeken en daartoe bij hem ontbieden: den Kommandant der Militie, den Kolonel FRANQUEMONT en den Kapitein ter Zee COWELL, opdat zij zich zouden verantwoorden wegens hun gehouden gedrag in die plaats, alwaar men, volgens het beweerde door dien dapperen krijgsman, hoezeer eene magt aanwezig was welke, wat de getalsterkte aan manschappen betreft, die van den vijand ver overtrof, zonder den geringsten tegenstand te beproeven, een schandelijk verdrag had aangegaan, waarbij onder anderen was bedongen, dat de affuiten verbrand en het geschut vernield zouden worden; dat de Engelsche vloot van levensmiddelen zou worden voorzien; en dat de batterij te Sabilanglang op de kust van Madura, de eenige post waarop men zich, bij het verschijnen van den vijand, behoorlijk had gedragen, zou worden geslecht. Maar de Generaal DAENDELS berustte in de verantwoording der officieren, daar het moet zijn gebleken, dat zij hadden gestaan onder de bevelen van den Raad van Politie te Sourabaija, welke den vijand toegenegen was, of althans, bevreesd zijnde voor de gevolgen welke tegenstand voor de stad zou kunnen hebben, zelfs zoo ver was gegaan, dat hij den Kapitein COWELL in arrest had gesteld, omdat hij, tegen het gevoelen van den Raad in, den vijand wilde afslaan. De Resident van Grisseh, VAN NAARSSEN, die den Engelschen dienstig was geweest, werd ontslagen, en aan den Raad van Politie, aan den Gouverneur en aan den Gezaghebber te Sourabaija, werd de inzage van militaire zaken ontzegd, en een militaire Opperbevelhebber voor den oosthoek van Java benoemd.

Betrekkelijk de verdediging van Java, gedroeg de Generaal DAENDELS zich in vele opzigten naar het geuit gevoelen in het rapport der Kommissie van 1793, vermeld in de noot (1). Hij betreurde het gebrek aan zeemagt, maar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vermogt, ondanks alle aangewende pogingen, niet daarin te voorzien. De begonnen arbeid tot aanbouw van nieuwe en wederopmaking der gedeeltelijk vervallen oude kustbatterijen, en het versterken van Batavia, als ook de aangevangen werkzaamheden aan het fort Tangerang, werden gestaakt, omdat de fondsen, welke men tot uitvoering dier werkzaamheden bestemd had, moesten worden besteed aan het tot stand brengen van eene wijkplaats voor oorlogs- en koopvaardijschepen; en aan het in bedwang houden der zeeroovers, van wier goedvinden (gezwegen van andere vijanden) de vaart afhankelijk geworden was, terwijl de kusten hun ten prooi waren overgelaten. Den 8 Februarij was reeds eene kleine vloot van 45 kruispraauwen tot stand gekomen.

De Schout-bij-Nacht Buijskes, Adjudant van den Koning van Holland, door twee reizen naar O. I. met de Nederlandsche bezittingen aldaar bekend geworden, kwam kort na den Generaal Daendels op Java; en zou, indien deze er niet had kunnen aankomen, Gouverneur-Generaal zijn geworden. — Hij werd, in April 1808, Luitenant-Gouverneur-Generaal, en schijnt zich de Marine-zaken zeer te hebben aangetrokken.

Er werd een Kommissaris-Generaal voor de Marine aangesteld, verblijf houdende te Sourabaija, waar alles hetgeen tot de Marine betrekkelijk was, werd vereenigd. Het Departement van Marine en uitrustingsgoederen, dat te Mangkassar was, werd er overgebragt. Voorts werden de noodige magazijnen, werkplaatsen en woningen gebouwd, met het voornemen de werf van Rembang naar Sourabaija te verplaatsen, voor het geval dat men er in mogt slagen de uitdieping der haven, welke vooreerst op ruim vijf el diepte zou gehouden worden, naar wensch te volbrengen.

Te Batavia, Samarang en Sourabaija werden *Havenmees-*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

*ters* benoemd, en de Gouverneur-Generaal trachtte de Marine (het weinige dat bestond) eene even sterke bewerktuiging te geven als die, welke hij in de andere takken van het bestuur op Java had weten te brengen. Het overblijvende personeel der zeemagt dat voor een groot deel bij de landmagt was ingedeeld geworden, werd georganiseerd onder den Brigadier DE KOCK, Chef van den Algemeenen Staf der Koninklijke Koloniale Marine; eenen Kommissaris-Generaal der Marine (SACK) en eenen Onder-Kommissaris (J. J. Roos). (10)

Dat personeel zoude bestaan uit:

| | | |
|---|---|---|
| 6 | Kapiteins | 1ste klasse |
| 8 | » | 2de » |
| 12 | Luitenants en eenige kadets. | |

De Marine-school te Samarang werd opgerigt; en, om toch eindelijk te voorzien in de dringende behoefte aan eene veilige haven, werd het fort in de zeeëngte van Monarie gebouwd, onder toezigt van den Luitenant-Gouverneur-Generaal BUIJSKES; maar die opbouw geschiedde te laat.

Dit fort van *vier bastions*, — eerst *Lodewijk*, daarna *Oranje*, thans *Erfprins* genaamd — ligt tusschen Grisseh en Sidago voor de Solo-rivier en kan het opkomen der schepen geheel beletten, daar het vaarwater zeer naauw is, en er regt op aanloopt. Het werd in een half jaar afgbouwd, en daarna met honderd vuurmonden gewapend.

---

(10) Men vindt in geschriften van dien tijd nog vermeld:

7 Augustus 1801, den Adjudant-Generaal der Marine, Kolonel GICQUEL DESTOUCHES.

31 Augustus 1808, den Kapitein ter Zee, Havenmeester te Rembang, VERHAEGEN.

2 Februarij 1809, Kommissaris-Generaal der Marine-houtwerken, SACK.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In den trechter (het oostgat van Sourabaija) werd begonnen met den bouw van een ander fort, waarvan de fondamenten op eene diepte van 4 el water en 2,20 el modder van klipsteen zijn aangelegd. Aan de oostzijde van het hoofd te Sourabaija werd nog een fort gebouwd en met 28 achttien ponds kanons gewapend. Dat hoofd werd ruim 1650 el vooruitgebragt, en de rivier uitgediept.

Men was er nog op bedacht andere veilige havens te zoeken. De Schout-bij-Nacht Buijskes had de Meeuwenbaai daartoe het meest geschikt bevonden, en de Kolonel Cowell was begonnen die baai te versterken. Maar men moest van deze onderneming afzien, wegens de ongezondheid van het luchtsgestel, welke mede oorzaak was, dat onder het werkvolk en de opzigters eene verlamming, inzonderheid der voeten, ontstond, welke het arbeiden onmogelijk maakte, en waaronder de Kolonel Cowell zelf bezweek. — De keus viel toen op de Maraksbaai. — Men sperde den haven-ingang met bevestigingen in metselwerk, en stelde ter verdediging van de haven meer dan honderd vuurmonden in batterij. Maar, nu ontbraken de noodige oorlogschepen ter verijdeling zoowel van de onderneming der Engelschen tegen Java, als om hunne konvooijen te nemen, of te verstrooijen, hen ongerust te kunnen maken voor eigene bezittingen, welke tot uitvoering eener zoo groote onderneming moesten worden ontbloot; en bleven de pogingen om dat gebrek eenigzins te verhelpen, door aanmoediging van de Kommissie-vaart en van de vrijbuiterij, vruchteloos. Men moest werkeloos de toebereidselen aanzien welke de Engelschen sedert lang maakten, maar dikwerf mislukt waren; en zich enkel vergenoegen met den aanbouw van eenige kanonneerbooten, en eenige kora-kora, halve galeijen van 100 tot 200 riemen, naar het model der Ternaatsche galeijen, — en, met de kleine vloot praauwen te vervangen door panjajaps, en pantjalangs, ten einde

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de zeeroovers te beteugelen, de handelsvaartuigen langs de kust te begeleiden, en de gemeenschap met Palembang en andere Nederlandsche bezittingen te onderhouden. Ter bemanning dier vaartuigen ontbood men veertien honderd zeevarende Mangkassaren en Boeginezen; die echter, op een gerucht, dat Java aan den vijand zou zijn overgegeven, weggebleven zijn.

Al deze voorzorgen konden echter niet veel baten. Het ontbrak niet aan overleg, aan geest- en wilskracht, maar men miste de noodige bouwstoffen (personeel en materieel).

De veilige havens zouden wel aan hare bestemming hebben kunnen voldoen, de zeemagt te dekken, maar er was bijna geene zeemagt meer; zoodat de vijand de handen vrij had om zich ongehinderd uit te rusten. — Dat van deze bijzonderheid en van het in een zoo korten tijd voor het zeewezen in O. I. verrigte hier gewag wordt gemaakt, geschiedt ook enkel om te bewijzen, dat de Generaal Daendels *de zeemagt achtte van het grootste belang te zijn voor de verdediging van Java.*

Daendels verliet Java, den 29 Junij 1811, met de korvet *Sapho*, welke kort geleden in Indie aangekomen was (11); terwijl de Engelschen sedert het voorjaar zich tot eene landing op het eiland gereed maakten.

Nu zou de sterkste zeemagt zamengebragt worden, welke Groot-Brittanje ooit in Indie had bijeen gehad, te weten:

---

(11) Het fregat *De Nymph* was in April 1811 met de Generaals Janssens en Jumel te Java gekomen, vergezeld van het fregat *De Meduza*. Deze fregatten, na de nederlaag van *Meester Cornelis*, (26 Augustus 1811) met den Adjudant van den Generaal Janssens, naar Europa teruggezonden, vertrokken den 8 September van Sourabaija en ontkwamen den vijand, hoewel door hem vervolgd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

4 linieschepen, ([12])
14 fregatten, ([13])
7 korvetten en brikken, ([14])

8 schepen van de O. I. Kompagnie met 57 transportschepen, eenige kanonneerbooten, te zamen ongeveer honderd zeilen.

De eerste afdeeling der onderneming verliet Madras den 18 April 1811, onder bevel van den Kolonel GILLESPIE, begeleid door het fregat *Carolina* 36 stukken, Kapitein COLE.

De overige transportschepen vertrokken eenige weken later, onder bevel van den Generaal-Majoor WETHERAL en geleide van het fregat *Phaëton* 38 stukken, bevelhebber Kapitein PELLEW.

Den dag na het vertrek, woedde te Madras een hevige storm, welke het fregat *Dover* 44 stukken, en al de schepen die nog op de reede lagen, op strand joeg en verbrijzelde. Gelukkig voor de Engelschen dat hunne transportschepen reeds weggezeild waren; want deze hebben van den orkaan geen letsel gehad, hoewel zij nog niet ver van zijn gebied verwijderd waren.

---

([12]) De *Scipio*, ([15]) de *Minden*,
" *Illustrious*, " *Lion*.

([13]) De *Ackbar*, de *Hussar*,
" *Doris*, " *Cornelia*,
" *Nisus*, " *Physche*,
" *President*, " Sir *Francis Drake*,
" *Bucephalus*, " *Phäeton*,
" *Phöebe*, " *Leda*,
" *Modeste*, " *Carolina*.

([14]) De *Baracunta*, de *Procris*,
" *Herper*, " *Samarang*,
" *Dasher*, " *Harpy*.

([15]) De Scipio kwam eerst bij de vloot met den Admiraal Sir ROBERT STOPFORD, toen zij reeds te Batavia was aangekomen. De Schout-bij-Nacht DRURY, die de Britsche zeemagt in de Indische zeeën het laatst gekommandeerd had, was den 6 Maart te Madras overleden, en de Kapitein BROUGHTON was hem opgevolgd als bevelhebber en had de bestiering der Maritieme onderneming op Java op zich genomen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Men beweert dat bij dezen togt weinig voorzorg zou zijn genomen ten opzigte van het laden der schepen. In *één* transportschip zouden de vuurmonden, — in *een ander* de raderen der voertuigen en der affuiten, — in *één derde* deze laatste geladen geweest zijn; zoodat, als *één* dier schepen verloren mogt zijn geraakt, al dat materieel voor de onderneming onbruikbaar zou geweest zijn.

Den 18 en den 21 Mei, na eene reis van omtrent eene maand, bereikten de twee afdeelingen Poelo-Pinang. Den 24 Mei, ging men van daar onder zeil en kwam den 1 Junij te Malakka aan, waar Lord MINTO en Sir SAMUEL AUCHMUTY met de transportschepen en troepen van Bengalen waren aangekomen onder geleide van het fregat *Cornelia* 38 stukken. De Britsche bevelhebbers besloten Straat Clements door te zeilen en Sambas (westkust van Borneo) aan te doen. Den 11 Junij verliet de vloot Malakka. Buijig weder in Straat Singa-Poera dreef haar min of meer uit een, doch men vereenigde zich weder bij Poelo-Tinggi (High Island) op de oostkust van Malakka, alwaar den 10 Julij een tweede storm het voorgenomen vertrek verhinderde. Den 20 was de vloot voor Sambas. Den 26 verliet zij die plaats, en kwam den 30 Julij, na eene reis die meer dan honderd dagen geduurd had, onder de kust van Java met twaalf duizend man landingstroepen, waarvan ongeveer vijf duizend man van het Koninklijke leger, en zeven duizend man Kompagnie-troepen.

Wanneer men bedenkt, dat deze lange togt met talrijke schepen heeft plaats gehad onder slecht geleide, inzonderheid *vóór* de vereeniging der vloot te Malakka, dat weinig orde daarbij zou hebben geheerscht; voorts de vele wisselvalligheden, waaraande vloot was bloot gesteld, en dat de westmousson op handen was, kan er geen twijfel bestaan *dat eene zeemagt van de Nederlandsche zijde, hoe gering ook in vergelijking van de Britsche, veel kans zou*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

*hebben gehad de landing op Java, zoo niet te beletten, althans zeer te bemoeijelijken, en een groot gedeelte der middelen, waarover de Britten beschikten, vóór hunne aankomst op het eiland, te vernielen.* Zoowel tijdens hun verblijf te Madras, te Poelo-Pinang, te Malakka, bij Poelo-Finggi en te Sambas, als gedurende den togt op zee, zou men met eenige maritieme middelen hun bestaan welligt hebben kunnen verijdelen, al mogt men niet in staat zijn geweest hunne drie linieschepen en hunne fregatten, welke eerst te Malakka waren bijeengekomen, geregeld slag te leveren.

*Het is dus zeer waarschijnlijk, dat, zoo het bestuur in den Indischen Archipel eene zeemagt hadde gehad, welke te ontzien zou zijn geweest, de Engelschen het niet zouden hebben gewaagd dien togt te ondernemen.* Hoe lang hebben zij niet geaarzeld eer zij er toe besloten! Zij waren in de laatste jaren niet gelukkig geweest met landingen, (getuige Noord-Holland, Walcheren, enz). De kosten der onderneming, waarvoor Java aan de overwinnaars, in vijf jaren, twaalf millioen guldens, als prijsgeld, moest betalen, liepen ontzettend hoog; ook vreesden de Engelschen het luchtsgestel van het eiland. Buitendien, zij hadden lang moeten wachten eer de staatkundige gesteldheid van Britsch-Indie, en de Franschen hun vrijheid lieten eene magt bijeen te brengen groot genoeg voor de onderneming.

Om deze moeijelijkheden, deze onzekerheid en om de vele kansen, bestaande tegen het welslagen van zulke togten, moet het voor Nederland van het grootste belang worden geacht eene sterke zeemagt in O. I. te bezitten, en steeds in staat van bruikbaarheid te onderhouden; (al mogt die magt betrekkelijk die, waarmede de kolonie zou kunnen te kampen hebben, maar gering kunnen wezen) weshalve elke uitbreiding der Marine, tot tegenweer in O. I., voor nuttig moet worden gehouden.



PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Van de buitenbezittingen verbleven ons Mangkassar, Palembang en Timor. Een groot gedeelte der Britsche vloot kruiste langs de kusten van Java, waar zij echter niets meer te buiten vond, dan te Indramaijoe en te Samarang eenige kanonneerbooten onder bevel van den Luitenant ter Zee MEIJER, en eenige andere zoodanige booten met eenige praauwen onder bevel van den Kolonel MULLER. Meesters van de zee, konden nu de Britsche bevelhebbers hunne troepen langs de kust brengen en landen waar zij het goed vonden. Zoo ging de Britsche vloot van Batavia naar Cheribon, Tagal en Samarang, waar zij den 9 September met vier linieschepen verscheen. Madura en Sumanap werden inmiddels genomen, en men haastte zich, voor het doorkomen der west-mousson de haven van Sourabaija op te zoeken.

Den 17 September kwamen de Engelschen voor Sidago, en ontscheepten eenige manschappen, den 19, te Grisseh. Hier zouden zij nog eenigen tegenstand hebben moeten ondervinden door het fort Lodewijk en de moeijelijkheid van het vaarwater; maar er waren intusschen belangrijke gebeurtenissen voorgevallen aan den wal, waar het tooneel des oorlogs was overgebragt.

De Engelschen waren den 4 Augustus ongehinderd te Tjlintjing, eenige mijlen beoosten Batavia, geland. Den 26 daaraanvolgende, had de nederlaag bij *Meester Cornelis* plaats; en, den 17 September 1811, kapituleerde de Generaal JANSSENS te Oenarang. Ingevolge het daarbij gesloten verdrag werd Sourabaija en daarmede het fort Lodewijk, den 22 dierzelfde maand, aan den vijand overgegeven, gelijk ook Mangkassar, Timor en Palembang.

Timor hadden de Engelschen in April trachten te nemen. Een van Banda komend linieschip had het fort Koepong op dat eiland bij verrassing vermeesterd; doch de Drost HAZARD, geholpen door inlanders, overrom-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

pelde de Engelschen, en noodzaakte hen zich weder in te schepen.

Voor het beoogde doel is het niet noodig verder in bijzonderheden te treden, omtrent de overgaaf van Java, en den staat waarin de Nederlandsche zeemagt tijdens die gebeurtenis verkeerde.

Wanneer men de geschiedenis van dezen oorlog nagaat, ten einde op te maken, welke magt Groot-Brittanje gedurende het tijdvak van 1794 tot 1812 in de Indische zeeën, tusschen de Kaap de Goede Hoop en Sina heeft gebruikt, en welk gedeelte dier magt in den O. I. Archipel is geweest, vindt men dat die geheele magt heeft bestaan uit:

24 *linieschepen*, van 64 tot 74 stukken.
50 *fregatten*, » 32 » 50 »
30 *korvetten*, *brikken* en *kleinere vaartuigen*;

en dat, wanneer men voor elk schip, drie jaar station rekent, hetgeen niet te weinig is, wegens de gedurige veranderingen, welke het onmogelijk maken, op een bepaald tijdstip en van zeker station eene naauwkeurige opgaaf te doen der aanwezige schepen, er gemiddeld aanhoudend in die zeeën geweest zouden zijn:

4 *linieschepen*,
8 *fregatten*,
5 *korvetten* en *brikken*.

Dit is echter zeer verschillend geweest; want soms waren er, een tijd lang, in het geheel geen linieschepen aanwezig, en zijn er meestal zes of zeven te gelijk geweest.

Bij den eersten togt der Engelschen naar de Kaap de Goede Hoop in 1795, waren tegenwoordig:

3 *linieschepen*,
2 *brikken*,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en naderhand nog eenige fregatten met twintig transportschepen en acht duizend man.

In September 1796 bestond de Engelsche zeemagt aan de Kaap uit:

6 linieschepen,
2 fregatten,
5 korvetten en brikken.

In 1806 werd de Kaap hernomen door de Engelschen, met:

2 linieschepen,
4 fregatten,
2 korvetten of brikken,

de noodige transportschepen en vier duizend man.

In 1799 had de Admiraal RAINIER onder zijn bevel te Trinkomalee (Ceylon):

6 linieschepen,
4 fregatten en eenige kleine vaartuigen.

In 1803 had die Vlootvoogd onder zijn bevel te Cudalore, op de kust van Coromandel, of op weg van Groot-Brittanje daarheen, alzoo zeer verspreid:

5 linieschepen,
10 fregatten

en elf korvetten en kleinere schepen, waarbij het volgende jaar nog twee linieschepen kwamen. Van het jaar 1795 was geen enkel Engelsch oorlogsschip in den Nederland's Indischen Archipel gekomen; slechts schepen van de Engelsche O. I. Kompagnie, welke van tijd tot tijd slaags raakten met Fransche krijgsschepen en vrijbuiters.

In 1796 nam de Admiraal RAINIER Ambon en Banda, met ten hoogste drie linieschepen en vier fregatten.

In 1800, blokkeerde de Kapitein BALL Batavia met:

1 linieschip en
5 fregatten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In het jaar 1806 kwam Sir EDWARD PELLEW te Batavia met:

4 linieschepen,
2 fregatten en
1 brik.

In het jaar 1807 kwam hij te Sourabaija met:

2 linieschepen,
2 fregatten,
2 korvetten en
2 brikken,

en eindelijk, in het jaar 1811, kwam Sir ROBERT STAPFORT op Java met:

4 linieschepen,
14 fregatten,
7 korvetten,
8 schepen der O. I. Kompagnie,
57 transportschepen en
12000 man troepen.

Bij dezen voornaamsten togt was de Britsche zeemagt in den Archipel tot een maximum opgevoerd, de sterkste wel, die de Britsche regering, sedert achttien jaar in die zeeën had kunnen bijeenbrengen; terwijl aldaar tusschentijds slechts een enkel linieschip en eenige fregatten kruisten, welke, terwijl Nederland bijna geene zeemagt had, voldoende waren zijne buitenbezittingen te nemen.

Sedert de O. I. Koloniën weder onder Nederlandsch gezag gekomen zijn, is de sterkte der in O. I. aanwezige zeemagt bepaald geworden, gedeeltelijk naar de behoefte die men er aan krijgsschepen heeft tot bewaring der rust; maar heeft zij voornamelijk moeten afhangen van de voor de Marine beschikbaar gestelde sommen, en van de inzigten der Ministers van Koloniën en van Marine, welke daaromtrent veranderlijk zijn geweest. De Indische zeemagt is, bij ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

brek aan beginselen, dan eens vermeerderd, dan weder verminderd geworden, en is maar kortstondig op denzelfden voet gebleven; zonder dat die veranderingen een gevolg zouden zijn geweest van de veranderde omstandigheden, terwijl de verdediging van de koloniën buiten de rekening schijnt gebleven te zijn. Althans de overwegingen welke daaromtrent mogen hebben plaats gehad, hebben ten opzigte der Marine, geene bepaalde uitkomsten opgeleverd.

De zeemagt, welke de Kommissarissen ter overname der koloniën van de Engelschen, in 1815 begeleidde, bestond uit *vier lienieschepen*, *een fregat*, *eene korvet* en *eene brik*, namelijk:

| | | | |
|---|---|---|---|
| de | *Amsterdam*, | van 84 | stukken. |
| » | *Evertsen*, | » 84 | » |
| » | *Ruyter*, | » 74 | » |
| » | *Braband*, | » 74 | » |

(bij het uitzeilen gestooten en in Engeland gebleven)

| | | | |
|---|---|---|---|
| de | *Maria Reijgersbergen* | van 44 | stukken. |
| » | *Iris* | » 28 | » |
| » | *Spion* | » 18 | » |

over welk eskader de Schout-bij-Nacht Buijskes bevel voerde. Het werd, in 1816, nog versterkt met *drie* linieschepen, onder bevel van den Schout-bij-Nacht Wolterbeek, te weten:

| | | | |
|---|---|---|---|
| de | *Nassau*, | van 80 | stukken. |
| » | *Tromp*, | » 74 | » |
| » | *Prins Frederik*, | » 74 | » |

terwijl men in O. I. in 1816 de koloniale Marine oprigtte, en daartoe eenige koopvaardijscheepjes aankocht en in oorlogschepen veranderde, en verscheiden kleine oorlogsvaartuigen van de Engelschen overnam.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Gedurende de jaren 1817 en 1818, waren derhalve in O. I. *zes* linieschepen, waarvan eenige in 1822 nog bestonden. Geen dezer schepen is echter in het moederland teruggekomen. Drie bleven in O. I. en werden gesloopt; twee vergingen op de terugreis; en het zesde bragt het nog tot Portsmouth, waar het in lekken staat binnenviel en gesloopt werd.

Met deze schepen liep het dus zeer slecht af, hetgeen grootendeels is toe te schrijven aan hunnen gebrekkigen staat, het gebrek aan een droog dok tot herstellingen in Indie, en aan de weinige ondervinding der officieren, die toen na eene bijna twintigjarige werkeloosheid, voor kommandementen in aanmerking werden gebragt.

Het verlies dezer schepen, had het bestuur tot eene les moeten strekken, en het moeten aansporen linieschepen in dienst te houden, ([16]) opdat de zee-officieren niet geheel vreemd aan de behandeling van zoodanige schepen zouden worden. Maar het tegendeel gebeurde. Het verlies werd der regering eene reden, geene linieschepen naar O. I. te zenden of zelfs te gebruiken; en sedert 1816, heeft zulks dan ook maar in één enkel bijzonder geval, waarbij de schepen als transportschepen gebezigd zijn, plaats gehad.

In 1827 namelijk, werden drie linieschepen gebruikt

([16]) Dit gevoelen strookt met dat van de Kommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van den 15 Mei 1828, en zamengesteld, uit:

den Schout-bij-Nacht A. A. Buijskes,
" " " C. S. Wolterbeek,
" " " Melvill van Carnbee,
" Kapitein ter Zee Lantsheer,
" " " Ziervogel,
" Referendaris J. C. Tengbergen.

Bij haar rapport, gedagteekend den 27 Junij 1829, dringt zij op dat punt aan, hetgeen ook de Minister van Marine en Koloniën Elout heeft gedaan, bij het door hem uitgebragt verslag over de verrigtingen van de Kommissie.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tot overbrenging van troepen naar Java. Een verging, bij het uitzeilen, op de Hollandsche kust, de andere keerden dadelijk uit de O. I. weder.

De Koloniale Marine breidde zich intusschen uit. Brikken, schoeners en kanonneerbooten werden gebouwd op de bijzondere werven te Bantjar, Rembang, Kinantie en de Rijks-werf te Boenga; en uit Nederland werden fregatten, korvetten en brikken gezonden, welke achtervolgens vervangen werden, en het zoogenaamde *Nederlandsch Auxiliair Eskader* uitmaakten.

In Julij 1840, bestond de zeemagt in Nederland's O. I., uit:

*a.* het *Auxiliair Eskader*, zamengesteld uit:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 2 fregatten, | van | 44 | stukken. |
| 2 gerazeerde fregatten, | » | 28 | » |
| 3 korvetten, | » | 28 | » |
| 2 brikken, | » | 20 | » |
| 2 » | » | 14 | » |

en een stoomschip van honderd twintig paardenkracht, gewapend met *zeven* vuurmonden; te zamen twaalf schepen, voerende ongeveer twee honderd officieren, zeventien honderd Europesche en drie honderd inlandsche matrozen, met drie honderd vuurmonden;

*b.* de *Koloniale Marine*, welke, behalve een wachtschip, twee schoeners en twee kanonneerbooten, die, bij gebrek aan personeel, opgelegd waren, zamengesteld was, uit:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 2 brikken, | van | 14 | stukken. |
| 9 schoeners, | » | 14, 12 en 10 | » |
| 3 kanonneerbooten, | » | 3 | » |
| 2 kleine ijzeren stoombooten, | van | 3 | » |

te zamen een en twintig vaartuigen, waarvan in werkelijke dienst zestien, met honderd twintig vuurmonden; veertig officieren, drie honderd zestig Europesche en vier honderd

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

inlandsche matrozen. De geheele zeemagt in werkelijke dienst in Indie, bestond derhalve uit: acht en twintig vaartuigen met vier honderd twintig vuurmonden en nagenoeg twee honderd veertig officieren en kadets, twee duizend zestig Europesche, en zeven honderd inlandsche matrozen, of drie duizend koppen; terwijl de bemanning, indien zij volgens de bepaalde rollen voltallig ware geweest, drie duizend drie honderd koppen had moeten bedragen, namelijk twee duizend vijf honderd Europeanen en acht honderd inlanders. Dit is de sterkste zeemagt geweest welke Nederland sedert jaren in O. I. gehad heeft.

Men rekent veelal als tot de zeemagt in Indie behoorende, de zoogenaamde Civiele Marine, hoewel zij eigenlijk niet meer een deel er van uitmaakt, dan in Nederland de recherche-vaartuigen, jagten, kommissie-vaartuigen, enz.

De Civiele Marine werd, in 1830, uit eenige zoogenaamde flotille-vaartuigen of kruisbooten zamengesteld, en het bevel daarover, werd opgedragen aan een officier van de Koloniale Marine; maar zonder dat van het Indisch bestuur eenig besluit is uitgegaan, bepalende het doel der inrigting en haar verband, als bewerktuiging, met de overige deelen der O. I. zeemagt. Zij bestond in de laatste jaren uit: vier groote schoeners, voerende ieder een kanon van 30 pond, op spil; zeven kleinere en zes en veertig kruisbooten, bemand met vijftig Europeanen en twaalf honderd inlanders, en is niet lang geleden (17) nog vermeerderd geworden. Deze vaartuigen worden gebruikt tot vervoer van reizigers en goederen, het doen van togtjes en boodschappen, het waken tegen smokkelhandel, het onderhouden van gemeenschap tusschen de verschillende zeeplaatsen, als ook tot het kruissen langs de kusten, het verjagen van de roovers, tot geleiden, enz. Zij zijn geheel

(17) Geschreven in 1846.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ter beschikking van de residenten en burgerlijke ambtenaren, uitgezonderd, wanneer zij, bij eenigen togt, met oorlogschepen gebezigd worden. Dan zijn zij onder de orders van den bevelhebber dier schepen.

Voor de bemanning dezer vaartuigen is in beginsel aangenomen dat zij voor minstens $\frac{2}{3}$ uit Europeanen en dus voor hoogstens $\frac{1}{3}$ uit anderen, dat is inlanders, moet bestaan. Maar deze grensverhouding, vastgesteld om muiterij voor te komen, is, inderdaad, geheel uit het oog verloren, waarvan het gevolg is geweest, het afloopen van verscheiden dezer schoeners; als onder anderen in 1836 van de *Dolfijn;* terwijl in 1839, *alleen* de genomen maatregelen door den kommanderenden Officier van de brik der Koninklijke Marine *Postillon* die op de westkust van Sumatra, in de nabijheid van een dier vaartuigen was, en gelukkigerwijze kon worden gewaarschuwd, belette, dat de gezaghebber van dezen schoener vermoord werd, en dat de manschappen het vaartuig aan den met ons oorlogvoerenden Raja VAN SINKEL overleverden. (18)

Wanneer van deze schepen gebruik wordt gemaakt om transporten van geld te doen, worden gewoonlijk eenige soldaten aan boord geplaatst. Overigens maakt de met de beginselen der krijgskunst geheel strijdige inrigting der Civiele Marine, haar ongeschikt voor krijgsverrigtingen, waarvoor zij, desniettegenstaande, somwijlen gebruikt wordt. Men moet het ontstaan van deze inrigting, en van de bij sommigen bestaande meening dat zij een deel zou uitmaken van de militaire zeemagt, toe schrijven aan de zucht van de burgerlijke ambtenaren in Indie, om eenige oorlogscheepjes ter hunner beschikking te hebben,

(18) Dat in 1841 een kruispraauw in handen van zeeroovers is gevallen en dat de civiele schoener *Doris*, ter naauwernood hetzelfde lot is ontkomen, bevestigt, onder andere voorbeelden, het gevoelen dat deze inrigting ondoelmatig is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

buiten bemoeijing van den Kommandant dier zeemagt.

Als kommissievaartuigen zijn de schepen dezer Civiele Marine niet zonder nut voor de burgerlijke ambtenaren; maar zij zijn der kustvaart zeer nadeelig en kosten het bestuur veel.

Bij Koninklijk besluit van den 9 December 1841, No. 120, werd bepaald, dat de koloniale oorlogsvaartuigen in Indie beschouwd zouden worden als Nederlandsche schepen, waardoor de koloniale Marine is komen te vervallen,

De bij dit besluit voor Indie vastgestelde zeemagt schijnt niet te zijn afgeleid uit de behoeften voor vrede en oorlog; maar te zijn bepaald, naar eene vooraf beschikbaar gestelde som. Die zeemagt zou moeten bestaan uit:

2 fregatten,
4 korvetten,
4 brikken,
2 groote stoomschepen,
2 kleine »
8 schoeners en
2 wachtschepen;

met eene bemanning aan blanken van twee duizend twee honderd koppen; dat is drie honderd man minder dan in Junij 1840, maar ongeveer acht honderd man meer dan in het tijdvak van 1834 tot 1839.

Maar er werd tevens bepaald dat de uitgaven daarvoor in Indie te doen, niet meer zouden mogen bedragen dan zestien honderd duizend gulden, welke som ten bedoelden einde ontoereikend is.

Het besluit werd dan ook niet opgevolgd, en, in Julij 1844, waren in Indie slechts:

1 fregat,
1 korvet,
7 brikken,
4 stoombooten,
2 wachtschepen en
7 schoeners,

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

met drie honderd veertig vuurmonden en zeventien honderd tachtig man. Sedert is bij een nader Koninklijk Besluit de zeemagt in O. I. nog verminderd op eene bemanning van achttien honderd man, en de uitgaaf daarvoor op twaalf honderd duizend gulden gebragt.

En daarbij is het niet eens gebleven. De laatste rapporten van den tegenwoordigen kommandant der Marine in Indie, den Schout-bij-Nacht VAN DEN BOSCH, en zijne handelingen, getuigen van gebrek aan vaartuigen en personeel. Er waren, in 1846, niet meer dan vijftien honderd koppen op het Indische Eskader, waarvan, minstens, twee honderd hunnen tijd hadden uitgediend, en voormeld gebrek, gepaard met de omstandigheid, dat in de laatste jaren, ten opzigte der Marine, op alles bezuinigd geworden was, zoodat een algemeene achteruitgang plaats vond, terwijl de meeste kleine vaartuigen onbruikbaar geworden waren, noodzaakte dien hoofd-officier, wegens dringende behoeften van de dienst, schepen, aan bijzondere personen toebehoorende, te doen aankoopen; onder anderen *de Sylph* (welk schip vroeger reeds door het Indisch Bestuur was verkocht geworden) en *de Pylades*. Enkele kleine schoeners bezetten, in het laatst van 1846, de stations, waar vroeger fregatten geplaatst waren; en geen togt kan ondernomen worden, al is hij niet groot, zonder den Archipel grootendeels van zeemagt te ontblooten. Zoo werd bij gelegenheid der onderneming tegen Beliling, op het eiland Bali, bijna de geheele Archipel ontbloot van maritieme weermiddelen; en, indien de verspreidde geruchten waarheid behelzen, heeft men een aanzoek van den Gouverneur der Philippijnsche eilanden om hulp, ten einde de Soeloesche roovers te kastijden, moeten weigeren, uit gebrek aan krijgsschepen. Ook zal men, schijnt het, weder eenige vaartuigen moeten opleggen, door gebrek aan matrozen.

Bij de uitrusting der schepen in Indie zijn mede ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

keerde spaarzaamheid en haar gevolg — achteruitgang — blijkbaar.

De Nederlandsche zeemagt in O. I. wordt verdeeld op vier vaste stations.

*Het eerste* is dat van de Molukksche eilanden, (Ambon) waartoe behooren Ternate, Banda, Menado, de Noordkust van Celebes, Ceram, Nieuw Guinea enz.

*Het tweede* is dat der wateren van Celebes, (Mangkassar) waartoe de eilanden beooosten Java, Timor enz., gerekend worden.

*Het derde* is dat van de wateren van Riouw en Lingen, waaronder gesteld zijn de Westkust van Borneo, de Oostkust van Sumatra, Bangka enz.; en eindelijk is

*Het vierde*, dat van de Westkust van Sumatra (Padang). (19)

Eenige oorlogschepen zijn gewoonlijk op de kust van Java aan het nazien en herstellen, te Onrust (Reede van Batavia) of te Sourabaija; andere worden voor bijzondere kommissiën gebruikt, of zijn aan het kruissen; één vaartuig is bestemd voor hijdrographische opnemingen, welke dikwerf door gebrek aan schepen, hebben moeten gestaakt worden; terwijl indien omstandigheden het vorderen, deze schepen van hunne verschillende posten geroepen worden, om op één bepaald punt zamen te komen.

---

(19) Tijdens de bevelvoering van den Schout-bij-Nacht Jhr. Melvill van Carnbee van 1823 tot 1827, waren de stations verdeeld, als volgt:

1 de kruissers op Java's kusten, in zes stations;
2 Wateren van de Molukksche eilanden;
3 Wateren van Mangkassar;
4 Zuid-kust van Borneo, Banjer-Massing, enz.;
5 Noord-west-kust van Borneo
6 Wateren van Riouw en Linggn;
7 Vaste Stationnair te Riouw; (onder het onmiddellijk bevel van den Resident.)
8 Rivier Palembang, oost-kust van Sumatra;
9 Vaste Stationnair te Palembang; (onder het onmiddellijk bevel van den Resident); en
10 Wateren van Bangka en Billiton.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

De menigvuldige aanvragen van de Gouverneurs en Residenten in den Indischen Archipel, om meer oorlogschepen, ten einde de rust in hunne residentiën verzekerd zou kunnen worden, en om hun gezag te kunnen handhaven; het mislukken van de eerste onderneming tegen Palembang, hetgeen moet worden toegeschreven hieraan, dat men daarbij geene tot bereiking van het oogmerk genoegzame magt vermogt bijeen te brengen; de oorlog op Celebes in 1824, welke had kunnen worden vermeden, indien eene sterkere zeemagt op de plaats ware geweest; de onlusten op Java in 1825, welke zich stellig niet zoo spoedig zouden hebben uitgebreid, indien niet al de krijgsschepen te Mangkassar en op andere punten geweest waren, en het eiland alzoo niet van maritieme weermiddelen ontbloot ware geweest; de redding van Samarang, in September 1825, door de toevallige aankomst, uit de Zuid-Zee, van het fregat *Maria Reigersbergen* en de korvet *Pollux*, welke de twaalf duizend voor de plaats gelegerde muitelingen beletten, die opene stad, bevattende de voornaamste militaire magazijnen van Java, en welke met niet meer dan honderd man voetvolk bezet was, te overweldigen; — de jaarlijksche togten der roovers die zich telkens, van de Noord-kust van Borneo en de Soeloe-Zee, over den geheelen Indischen Archipel verspreiden; de rooverijen en smokkelhandel op de Noord- en Oost-kust van Celebes, in de omstreken van Gorontalo, Palos, Prigie, Pagiang enz., (tegen welke men, bij gebrek aan geschikte oorlogsvaartuigen in de residentie Menado, nog eene bijzondere *Residentie-Marine*, bestaande uit zoogenaamde Ternataansche kruis-kora-kora's, heeft opgerigt, waarvan de kosten betaald worden uit de opbrengst van de goudmijnen); de steeds toenemende smokkelhandel van zoogenaamde Engelsche walvischvangers en andere vaartuigen, welke uitgaande van Manilla, Singa-Poera, en port Essington (Noord-kust van Nieuw-Holland) den Archipel door kruissen;

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de aanvragen van de handelmaatschappij om oorlogsvaartuigen, ten einde hare pogingen tot het aanknoopen van handelsbetrekkingen met de bevolkingen der verschillende eilanden van den Archipel te ondersteunen, en waaraan, uit gebrek aan zeemagt, slechts gedeeltelijk is kunnen worden voldaan; — de gelukkige, dikwerf gestremde gemeenschap tusschen Java en de buitenbezittingen (bij voorbeeld, die met Ambon, welke minder geregeld is, en meer tijd vordert dan de gemeenschap met Nederland); — de weinige aardrijkskundige en hydrographische kennis, die men van den Archipel bezit, en de verlatenheid van zoo vele eilanden, waar nog onuitputbare bronnen van rijkdom zullen ontdekt worden, en waartoe oorlogschepen zeer dienstig kunnen zijn; — de menigvuldige voorbeelden van schepen, Nederlandsche en ook Britsche, welke gestrand zijnde, in den Archipel, geplunderd zijn; terwijl hunne bemanning vermoord, mishandeld of in slavernij weggevoerd is geworden zonder dat men de daders heeft kunnen straffen; — de in 1836 door den Sultan van Atjieh of Atsin (Noord-hoek van Sumatra) geweigerde teruggaaf van eenen door zijne roovers genomen *Civielen* schoener; (20) — dit zijn daadzaken, welke een afdoend bewijs opleveren, dat de tot nu toe in de Nederland's O. I. gebezigde zeemagt niet toereikend geweest is om er rust te verzekeren; en beweegredenen genoeg, tot uitbreiding dier magt, ten einde de Nederlandsche vlag beter te kunnen doen eer-

(20) De zeemagt in Indie was bij de roovers zoo weinig bekend en boezemde hun zoo weinig ontzag in, dat zij zich nog in 1842 niet hebben ontzien een oorlogschoener *de Krokodil*, onder bevel van den Luitenant ter Zee Rietveld, in Straat Bali aan te tasten; terwijl de uitdaging door den Vorst van Minandano, in 1844, gerigt aan het Nederlandsch bestuur, hetwelk hij ongestraft alzoo gehoond heeft, en het onlangs voorgevallene te Bima, Lombok en Bali bewijzen zijn, hoe weinig vrees zij nog hebben voor het Indisch bestuur.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

biedigen, en de Nederlandsche onderdanen op eene meer krachtige wijze te kunnen beschermen. (21)

Vooral het aanhouden van de jaarlijksche togten der roovers doet zien dat het Nederlandsch-Indisch bestuur den Archipel niet genoegzaam beheert, en dat de zeemagt aldaar niet toereikt ter verrigting van de voornaamste diensten welke men van haar vorderen kan, en die zouden moeten bestaan in de uitoefening van eenen onmiddellijken en van eenen middellijken invloed op den welstand in den Archipel; *géénen* door krachtsontwikkeling tot vernieling der roovers; *dézen* door verbetering der middelen van gemeenschap tusschen de Nederlandsche bezittingen en de staten en volkeren die haar omringen, waardoor dezen zouden worden overgehaald mede te werken tot uitroeijing der zee-schuimerij. Want het vervolgen en vernielen der rooverspraauwen is niet het zekerste middel tot die uitroeijing.

Een vermogender en beter middel zoeke men in het onderhouden van drukke gemeenschap met de volkeren, waaruit de roovers voortspruiten, en den zedelijken invloed welken men op hen kan uitoefenen, door hun de kunsten van den vrede te brengen, hetgeen, zonder magtbetoon in de meeste gevallen niet zal kunnen geschieden. De aan-

(21) De Engelschen hebben niet alleen verklaard, dat zij zelf in den Nederland's-Indischen Archipel zouden komen orde houden, gelijk zij te kennen gegeven hebben, dat zij den Archipel zullen opnemen en in kaart brengen, indien de Nederlandsche Regering zulks niet laat doen; maar zij hebben werkelijk reeds in 1836, terwijl dat bestuur aan het onderhandelen was met den Sultan van Lingga, omtrent het uitroeijen der zee-rooverijen, de korvet *Raleigh* van 16 stukken, Kapitein Quin, naar den Archipel, ter vervolging der roovers gezonden. Die officier heeft er verscheidene hunner vaartuigen vernield en de *Kampong* van Gallang, op Nederlandsch grondgebied, op een der eilanden, tegenover Riouw, verbrand; terwijl de Engelsche Kommissarissen strenge vertoogen inbragten tegen dien Sultan (onzen bondgenoot), wien zij deze zee-schuimerijen te laste legden; zonder zoo het schijnt, het Nederlandsch Bestuur daarin te kennen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

genaamere leefwijze der blanken, welke de Nederlanders aan die volkeren kunnen leeren kennen; de meerdere beschaving, welker mededeeling aan hen, een van Neêrland's gebiedendste pligten in O. I. is, en die zij door Nederlanders, of zoo deze de hun opgelegde taak niet behoorlijk vervullen, door andere Europeanen moeten erlangen, zijn de echte geneesmiddelen der kwaal van de zeeschuimerij. Daarvan levert de oosthoek van Java, waar de invoering der suikerteelt en de oprigting van fabrijken, de roovers bijna geheel hebben doen verdwijnen, een treffend bewijs op. Thans worden diegenen, welke vroeger aldaar rooverij dreven, en de kusten door hunne strooptogten onveilig maakten, bij die teelt gebezigd.

Het gebrek aan zeemagt om de roovers uit te roeijen, springt in het oog. Wat anders zou het bestuur kunnen weêrhouden hen tijdens hunne bijeenkomst op de punten, waar zij in het begin der oost-mousson zamen komen, te doen opzoeken en vernielen?

Het bestuur weet, dat de gewone vergaderplaatsen, der roovers, gelegen zijn op de Noordkust van Borneo of bij de Soloe-eilanden. Daar moeten jaarlijks zich vereenigen twee tot drie honderd en soms meer roovers-praauwen, waarvan sommigen zijn bemand met honderd tot twee honderd koppen, en welke daar van daan den geheelen Archipel, tot het eiland Timor toe, overstroomen, en, als de oost-mousson eindigt, met buit beladen, huiswaarts keeren. De Vorst van Soloo moet een der grootste beschermers dezer strooptogten zijn en verscheiden leden van zijn gezin nemen, in persoon, daaraan deel.

Waarom dan zoekt men die schuimers niet in hun nest op? Waarom, ten minste, tracht men niet op de plaats zelve de eigenlijke oorzaken der rooverijën op te sporen, en met eene genoegzame magt voorzien, de zee van het gespuis te zuiveren? Doordien de gemeenschap van het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Nederlandsch bestuur met de vorsten en volkeren der eilanden van den Indischen Archipel, welke door eene vermeerdering der zeemagt werkdadig bevorderd zou worden, van weinig beteekenis is, blijft men onzerzijds half of ten eene maal onbekend met die volkeren; terwijl hunne betrekkingen tot de Nederlanders, wanneer er al bestaan, vijandig of onbeduidend, en hunne betrekkingen onderling aan genen vreemd zijn.

Dat het bestuur deze strooperijën duldt of althans niet belet, in eene zee op wier beheer het aanspraak maakt, moet eenen voor Nederland zeer nadeeligen invloed uitoefenen op de gezindheid der eilanders. Zulks is geenszins geschikt hun ontzag voor zijne magt in te boezemen. De schade, welke later daarvan het gevolg kan zijn, is onberekenbaar, en men zal het met der tijd bitter betreuren, in den Archipel allen invloed verloren en veel van hetgeen door het voorgeslacht verrigt en gewonnen was, verwaarloosd te hebben.

Het onvermoeid streven van de Nederlandsche O. I. Kompagnie, om zich bij die volkeren in te dringen, is bekend; en de beschrijving der vaarwateren in Indie bij haar gebruikelijk, welke echter, voor het grootste gedeelte, nog in hare Archiven begraven ligt, bewijst zulks. Maar er is nog meer: in tijd van oorlog zou men uit den meerderen omgang *met*, en den daaruit voortvloeijenden invloed *op* een der belangrijkste dezer volkeren, de Maleijers, die, van aard, zeevarend en oorlogzuchtig zijn, voor de Koninklijke Marine veel voordeel kunnen trekken.

Zoo als de zaken thans gesteld zijn, is het dikwerf twijfelachtig, of die inlandsche vaartuigen, welke men bij den eersten oogopslag voor rooverschepen houdt, zulks werkelijk zijn, dan wel of hunne bevelhebbers meenen eenen geregelden en regtmatigen oorlog te voeren.

Ondersteld, bij voorbeeld, dat een Nederlandsch oorlog-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schip op eenen kruistogt in de groote Oost eenige praauwen ontmoet met alle uiterlijke kenteekenen van zoogenaamde roovers-vaartuigen, praauwen van de soort der praauw *Trengano* of *Pajajap*, met hare hangende bamboezen masten en lange riemen, met het bekende paardenhoofd voorop, de *goerôe-batoe* en *toekang-agong* op hunne posten, al het volk gewapend en de masten met vlaggen van allerhande kleuren versierd, terwijl men op het dek eenige *branies* aan het *tandokken* bespeurt; praauwen klaarblijkelijk bestemd, niet om handel te drijven, maar om oorlog te voeren. Zij zullen voor rooverspraauwen worden aangezien, en men zal trachten haar in te halen. Het volk der praauwen onbekend met de blanken, of gewoon, door gebrek aan verkeer met hen, ze als vijanden te beschouwen, zal niet genegen zijn om het krijgsschip af te wachten; en niet gewend aan de tamelijk onheusche Europesche wijze, om een vaartuig te doen bijdraaijen, zullen zij het op de vlugt zetten, niettegenstaande het losse schot van den kruisser, of misschien wel juist om dat schot.

Na het schot is er aan geene verklaring meer te denken. De maleijer of Sol oot geeft zich niet over; uit vrees schiet hij liever terug, en wordt hij ingehaald, dan laat hij zich in den grond boren en verdrinkt zich *eer* dan zich gevangen te geven. Krijgt men, na zoo een gevecht, toevallig eenige verminkte gevangenen in handen, dan ontdekt men eerst met wie men te doen had, en ontwaart, misschien, dat deze praauwen, praauwen van den Sultan van Soloo waren, in oorlog met den Vorst van Palawan, of dat zij tot het volk van Wetter behoorden, in oorlog met dat van Ombaij, welke mogelijk geen van beide ooit iets gemeens gehad hebben met het Nederlandsch Bestuur.

Tot opheldering daarvan zal het navermelde dienstig kunnen wezen, ofschoon het een voorval van anderen aard betreft.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Eene Nederlandsche korvet kruiste, eenige jaren geleden op de kust van Madura, en, op zekeren morgen, eenige inlichtingen en visch verlangende, deed zij een los schot, om een Javaan, die alleen in zijne *vischpraauw*, *met twee uithouders*, zat, te doen bijdraaijen. De man, deze weinig vriendschappelijke uitnoodiging niet wel begrijpende, laat zijne vischlijnen in den steek en zet het op de vlugt. Hij was toen te loefwaart vooruit van de korvet. Daarop schiet men met scherp op hem, en door het tweede schot, neemt men hem zijn lij-uithouder weg, waardoor hij, zonder buitengewone behoedzaamheid, over dien boeg zou zijn omgeslagen. Maar zijne groote vrees geeft hem moed: hij wendt onmiddellijk, en loopt over den anderen boeg op een pistoolschot afstands onder langs de batterij van de korvet, wier kommandant hem gelukkigerwijs verder ongemoeid laat ontglippen.

Gedurende den driemaandelijkschen kruistogt dezer korvet, kwam hare bemanning in geene aanraking met den wal; en echter, indien zij de bewoners der dessas op de kusten van tijd tot tijd bezocht had en hen bekend had gemaakt met de bestemming van het vaartuig, hetwelk kruiste om hen en hunne visschers te beschermen, zou de korvet niet alleen visch in overvloed hebben kunnen bekomen, maar alle verlangde inlichtingen omtrent roovers, indien er daar geweest waren.

Daar men nu weet van waar die roovers komen en wie hunne erkende opperhoofden en beschermers zijn, is het dan niet noodig, dat men zich met magt op de plaats, bij den oorsprong van het kwaad begeve, om er zijnen wil te doen kennen? Is het niet van groot belang, is het niet eene der duurste pligten van het Indisch bestuur, betrekkingen met de naburige volkeren aan te knoopen; hen door overreding, gepaard met een ontzagwekkend magtbetoon te bewegen; of — als geene overreding mogt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

baten, — te dwingen om die algemeene gedragsregelen op te volgen, welker nakoming iedere beschaafde staat van eenen anderen naburigen staat, tot wederzijdsche veiligheid, met regt, mag vorderen? En moet de zeemagt niet het voornaamste middel zijn, ter bereiking van dat doel?

Maar de omgang met de Indische volkeren wordt verwaarloosd; en niet alleen het algemeen en zelfs de zeeofficieren zijn in den regel ten eenemale onkundig van de betrekkingen waarin de verschillende vorsten en volken van den Indischen Archipel tot elkander en tot het Nederlandsch bestuur staan; maar, hoogstwaarschijnlijk, zou dat bestuur, niet zonder groote moeite en langdurige nasporingen, kunnen opgeven welke verdragen, of andere bescheiden, die betrekkingen regelen. Nergens vindt men daaromtrent iets openbaar gemaakt. Daarom zou het goed zijn dat eene kaart wierd uitgegeven van den Nederlandsch Indischen Archipel (22), waarop zou zijn aangewezen op welke bezittingen Nederland aanspraak maakt, en met welk regt het zulks doet; en in welke verhouding het staat tot de volkeren van den Archipel. Zijn er, zoo als in Britsch Indie, die schatting betalen? Zijn er aan een regt van bescherming onderworpen? Zijn er anderen door handelsverdragen of overeenkomsten omtrent strandregt en het weren van zeeroof verbonden? En welke zijn de geheel onafhankelijke staten? Dit alles verdiende algemeen bekend gemaakt te worden. Deze aangelegenheden zijn van meer gewigt dan het bestuur er aan schijnt te hechten, en verdienen eene zeer nadrukkelijke behartiging.

Eene sterke zeemagt, welke het bestuur met waardigheid kunne vertegenwoordigen, is, vermeent men, een onmisbaar middel tot het onderhouden van de bedoelde betrekkingen. Zonder eene voldoende zeemagt zal de tegen-

(22) Als, bij voorbeeld, de kaart van Britsch-Indie, door Berghaus.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

woordige staat van den O. I. Archipel, welke de middeleeuwen herinnert, voortduren, tot andere magtiger natiën op zich zullen nemen, de daartoe behoorende volkeren, waarvan enkele, in aanmerking genomen dat zij den Koran zijn toegedaan, vrij beschaafd zijn, te dwingen zich aan betere regelen, dan zij nu volgen te houden, en haar tot leermeesters aan te nemen, tot tijd en wijle zij zich zullen kunnen voegen — zoo zulks in hunne bewerktuiging besloten mogt zijn — in de rij der beschaafdste volkeren.

Het is zoo lang niet geleden, dat op Bali en Lombok, de twee het digtst bij den oosthoek van Java gelegen groote eilanden, twee Europeanen verblijf hielden, (een Brit en een Deen) die om, elk voor zich, het voordeel van alleenhandel te genieten, tusschen de inlandsche vorsten oorlog stookten en in die wateren krijg voerden. Het is zoo lang niet geleden dat de Handelmaatschappij, verlangende betrekkingen op Bali aan te knoopen, over een oorlogsvaartuig wenschte te beschikken, maar dat aan dien wensch wegens gebrek aan zeemagt, niet konde worden voldaan. Het is zoo lang niet geleden, dat het schip *Overijssel*, op den zuidhoek van Bali gestrand zijnde, aldaar geplunderd werd. Echter ligt dat eiland geen 40 mijl van Sourabaija, een der hoofd-etablissementen van Java.

Deze en andere soortgelijke daadzaken, hadden het Nederlandsch Indisch bestuur eindelijk doen overgaan tot het aanknoopen van onderhandelingen en het aangaan van eene overeenkomst met den Sultan van Bali, waarvan men belangrijke voordeelen zou hebben kunnen trekken, indien men zijnen wil dadelijk door eene voldoende magt had doen eerbiedigen.

Maar, bij die onderhandelingen, aan een ambtenaar opgedragen, die het verdrag door list aan die van Bali wist op te dringen, ontbrak zelfs de schijn van magt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Den Balinezen, geleid inzonderheid door den eersten Minister van den Radja van Beliling, met wien men meer bepaaldelijk te doen had, kwam het in de gedachte, zich eerst met de Nederlanders, wier krachten dat volk niet kende, te meten, alvorens zich aan de overeenkomst te onderwerpen, en de daarop gevolgde weigering om deze te bekrachtigen, vergezeld van uitdrukkingen, honend voor het Indisch bestuur, en beleedigingen zijnen Kommissaris aangedaan, stelden dat bestuur in de noodzakelijkheid het pleit met de wapenen te beslissen; en, dank zij het beleid en den bekenden moed der land- en zeemagt, werd die zaak, den 28 Junij 1846, niettegenstaande den hardnekkigen tegenstand der Balinezen, in den korten tijd van zes uren uitgemaakt.

Deze gebeurtenis viel voor een groot jaar na den ondergeganen hoon. Waren die van Bali, bij het onderhandelen, bekend geweest met de sterkte van hunne tegenpartij, dan zou misschien die noodzakelijkheid niet zijn ontstaan; en, zoo al, indien dadelijk na de ondergane beleediging, eene behoorlijke magt beschikbaar ware geweest, zou men te Beliling den tijd niet hebben gehad, zich te versterken. Men zou dan gewis de verliezen niet te betreuren hebben, die geleden zijn, en met een derde der gebezigde magt en van de bestede kosten zou hetzelfde doel zijn bereikt geworden. Op eene enkele brik en eenen schoener na, heeft genoegzaam de geheele zeemagt in O. I. aan de onderneming moeten deelnemen. Al de volkeren van den Archipel, bekend geworden met het vroeger voorgevallene, hadden het oog op ons gevestigd, en menig inlandsche Vorst zou, als de onderneming mislukt ware, terwijl de Archipel van zeemagt ontbloot was, eenen hoogen toon aangeslagen of zich tegen het Indisch Bestuur verzet hebben.

Ook voor den handel moet meerdere gemeenschap met

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de volken van den Archipel als gewigtig worden beschouwd. Indien men besluit maatregelen te nemen tot die verbetering, zal het waarschijnlijk geschieden in het belang van de Handelmaatschappij. Het ware echter wenschelijk, om redenen, welke hierna zullen worden opgegeven, dat die maatregelen van dien aard mogten wezen, dat zij tevens zouden kunnen strekken tot ontwikkeling der kustvaarten van den handel in Indie, in voege, dat men in die vaart met hetgeen er toe behoort, bij het opkomen van vijandelijkheden, hulpmiddelen zoude kunnen vinden tot onderhoud van de militaire Marine. Deze aangelegenheid zoude behooren in aanmerking genomen te worden bij de regeling der bepalingen van het door het Bestuur nieuw aan te gaan kontrakt met de Handelmaatschappij.

Het besluit van den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, van den 18 Januarij 1846, betrekkelijk Borneo, Mangkassar en Ambon, schijnt aan te duiden, dat men er toe neigt de gewenschte gemeenschap te bevorderen, en dat men begint meer gewigt te hechten aan de buitenbezittingen. Maar met dergelijke plans zijn de achtereenvolgende vermindering van de zeemagt in O. I. en de heerschende geest van bezuiniging zoo geheel strijdig, dat het te vreezen is, dat de voornaamste middelen tot uitvoering dier ontwerpen, *geld* en *magt*, aan den Gouverneur-Generaal zullen ontbreken, dat is onthouden worden; zoodat het er bij zoude moeten blijven dat die verdienstelijke ambtenaar een blijk van goeden wil gegeven heeft.

De verschillende rapporten der Gouverneurs-Generaal (voor al die van den Luitenant-Generaal DE EERENS) en van de vlag-officieren, welke in O. I. bevel gevoerd hebben; (als: de Admiraal BUIJSKES, de Schouten-bij-Nacht MELVILL VAN CARNBEE en WOLTERBEEK, de Kapitein ter zee KOOPMAN, de Schout-bij-Nacht LUCAS, enz.) doen zien, dat

de zeemagt in Nederlandsch Indie aan de behoefte niet voldaan heeft van 's Rijks dienst in die gewesten. (22)

Ongelukkigerwijze heeft men daar uit opgemaakt, dat 's Rijks-oorlogschepen (de uit het moederland gezondene) niet voldoende *konden* zijn, en nam men daarom zijne toevlugt tot de Koloniale-Marine, in stede van de middelen der oorlogs-Marine te verbeteren, in dier voege, dat zij tot alle soorten van algemeene dienst in Indie gebezigd zou kunnen worden, en haar uit te breiden, ten einde de verrigting van al die diensten aan haar alleen te kunnen toe vertrouwen.

Uit het voorgaande volgt, dat het volstrekt noodig is eene sterke zeemagt in O. I. te hebben; vooreerst tot behoud van rust, om ontzag in te boezemen aan de bewoners dier gewesten; en tot verrigting van de diensten, voortspruitende uit den aard der Nederlandsche bezittingen, als bestaande uit eilanden; terwijl de zeemagt, die tot dus verre aldaar is aanwezig geweest, tot dat einde geenszins toereikende was, welk gebrek men dikwerf heeft *gevoeld*, *erkend* en *betreurd;* en ten anderen, tot verdediging van de kolonie in geval van oorlog.

Dit laatste is getoetst geworden aan het weinige dat Nederland heeft kunnen doen in den oorlog van 1795

---

(22) Die berigten hadden niet moeten leiden tot *vermindering* en *verwaarloozing*, maar, integendeel, tot *opbeuring*, *verbetering* en *uitbreiding* van de zeemagt, opdat zij volkomen in staat zoude wezen te voldoen aan hare bestemming, aan hetgeen men van haar verwacht.

De voorstellen tot uitbreiding en verbetering van de zeemagt in Indie door hare kommandanten aan het bestuur gerigt, zijn meestal in den wind geslagen geworden, hetgeen blijkt uit het geschrevene door den Schout-bij-Nacht Melvill van Carnbee in een verslag door hem, den 19 Junij 1827, aan de Indische Regering aangeboden, waarin hij onder anderen zegt: »*dat hij uit het gebeurde in Indie, omtrent de Marine, had opgemerkt, dat men geenszins voornemens was om veel ten nutte der Marine daar te stellen, ofschoon het tastbaar was, dat men te eeniger tijd bij eenen eventueelen naburigen buitenlandschen oorlog het zich zeer zoude hebben te beklagen.*«

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tot 1811, en aan de door Groot-Brittanje in dat tijdvak in Indie gebezigde magt; en nu vermeent men, dat Nederland voor soortgelijke omstandigheden genoegzame magt zou kunnen ontwikkelen, om op den loop der gebeurtenissen eenen zoodanigen invloed uit te oefenen, dat men aan de uitkomst niet zou behoeven te wanhopen.

Nog eene gewigtige reden, om de zeemagt in Indie op eenen geduchten voet te onderhouden, is, dat de handel tusschen de kolonie en het moederland, bij vijandelijkheden dient beveiligd te worden. Immers wat zal met de rijke voortbrengselen van Java kunnen worden gedaan, zoo men slechts geringe middelen heeft tot verdediging der koopvaardijschepen, en deze schepen, niet genoegzaam beschermd, aan den met vijandelijke kruissers bezetten oceaan, moet toevertrouwen?

Men is, bij gebrek aan andere betere bescherming, bedacht geweest de koopvaardijschepen zoo in te rigten, dat zij, des noods, met geschut zouden kunnen worden gewapend, op eene soortgelijke wijze als vroeger de schepen van de Engelsche O. I. Kompagnie; en zonder twijfel is die maatregel goed te keuren, wanneer andere middelen tot beveiliging ontbreken. De Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH, die over de Nederlandsche Marine wanhoopte, heeft met kracht daarop aangedrongen. Maar dat het tijdperk der ontwikkeling van de militaire zeemagt, waarin men nog, met veel vrucht, koopvaardijschepen in oorlogschepen konde veranderen, al lang voorbij is, weet ieder *werkelijke* zeeman te goed, dan dat het noodig zou kunnen zijn, die aangelegenheid hier anders, dan ter loops, te vermelden.

Men bewere niet dat die bescherming der koopvaardijschepen wegens de overmagt der Engelschen of Franschen, voor denkbeeldig moet gehouden worden. Zoo doende zou men omtrent dit punt dezelfde drogreden aanvoeren, welke

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sommigen heeft bewogen, de geheele afschaffing der zeemagt aan te raden, en die hen eveneens tot het besluit zou hebben moeten doen komen, dat eene ontbinding der landmagt een goede maatregel zoude zijn!!

Maar, zal men vragen, hoe sterk en van welke soort moet dan de zeemagt zijn, die Nederland in O. I. zou behooren te onderhouden, ten einde aan de aldaar bestaande behoefte aan orde en rust en aan de andere voorwaarden eener rassche ontwikkeling der kolonie voldaan, in oorlogstijd Neêrlands handel beschermd, en de onafhankelijkheid der bezitting gehandhaafd zou kunnen worden?

Uit de vorige beschouwingen, uit den omvang van den te beschermen handel, en uit de grootste zeemagt welke eenige Europesche staat thans in de Sineesche Zee en in Indie heeft, (die van Groot-Brittanje) moet de oplossing van dit vraagpunt worden afgeleid. Want buiten de gevolgtrekkingen tot welke de gegevene geschiedkundige schets leidt, is het klaar dat deze omstandigheden van het uiterste gewigt zijn. De Nederlandsche O. I. bezittingen zijn voordeelig gelegen tusschen de Sineesche en Indische zeeën, dat is tusschen de over die wateren verdeelde magt der Engelschen of Franschen, en wel op een punt van waar men hun den terugtogt uit Sina naar Europa zeer zoude kunnen bemoeijelijken. Daarom moet Nederland trachten eene sterkere zeemagt in den Indischen Archipel te houden, dan die welke zijne naburen in *ééne* dier beide zeeën kunnen hebben; ten einde hun, door het zamentrekken van die magt, ontzag te kunnen inboezemen; en, als het tot het uiterste *moest* komen, hun, met voordeel, het hoofd te kunnen bieden.

De Britsche zeemagt in O. I. kan, als de sterkste zijnde, gevoegelijk daarbij tot maatstaf dienen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In de Sineesche zeeën bestond die magt in 1840 uit:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 3 | linieschepen, | van | 74 stukken. |
| 2 | fregatten, | » | 44 » |
| 4 | korvetten, | » | 26 » |
| 11 | sloops en brikken, | » 12, 16, 18 en 20 | » |
| 5 | stoomschepen, waarvan 1 ijzeren; | | |

dat is vijf en twintig vaartuigen, met zes honderd vuurmonden en vijf à zes duizend matrozen.

Die magt is later vermeerderd geworden, en, men kan er nog bij rekenen eenige stoomschepen, aan eene maatschappij toebehoorende, welke de gemeenschap tusschen Europa en Indie en Sina onderhouden, en ingerigt moeten zijn om gewapend te kunnen worden.

In de laatste jaren heeft Groot-Brittanje in die zeeën gehad, en houdt er thans (1846) nog ongeveer dertig oorlogschepen, te weten:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1 of 2 | linieschepen (waarschijnlijk 74), | | |
| 2 » 3 | fregatten, | van | 36 stukken. |
| 4 » 5 | korvetten, | » | 26 » |
| 14 tot 16 | sloops en brikken, | » 16, 18 en 20 | » |
| | 1 stoomfregat, | | |
| | 3 stoomsloops, | | |

eenige kleine vaartuigen en een troepschip, zijnde daaronder drie vaartuigen, uitgerust tot het doen van hydrographische opnemingen.

Het Britsch station bij de Kaap de Goede Hoop heeft in de laatste jaren bestaan uit:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1 of 2 | fregatten, | van 44 tot 50 | stukken. |
| 2 | korvetten, | » 26 | » |
| 3 | sloops of brikken, | » 12 » 16 | » |
| 1 | stoomsloop, | | |

in het geheel zeven of acht vaartuigen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Deze gegevens en het voorgaande, leveren min of meer zekere grondslagen op ter bepaling van de sterkte der zeemagt welke Nederland in O. I. dient te onderhouden *in tijd van vrede*, *in tijd van spanning* en *in tijd van oorlog*. Men moet daarbij steeds indachtig zijn aan de waarde welke de O. I. kolonie voor het moederland heeft, ook door de aanmerkelijke sommen die zij afwerpt, en de middelen tot uitbreiding en onderhoud der zeemagt, welke daar gevonden worden, en tot groot voordeel van den staat zouden kunnen worden ontwikkeld.

Het voorgaande behoort daaromtrent tot rigtsnoer genomen te worden, daar het verkeerd zoude zijn van de onderstelling te willen uitgaan dat Nederland geheel alleen met Groot-Brittanje of met Frankrijk zou te strijden hebben; of dat het Britsch Bestuur of het Fransche zou besloten hebben Java tot elken prijs te nemen, en daartoe in eens over zijne geheele magt zou kunnen beschikken! Zulks is hoogstonwaarschijnlijk. Het te onderstellen zou daarom tot eene verkeerde uitkomst leiden.

Men zal nu kortelijk overwegen de vraag welke soort van schepen tot bereiking van het voorgestelde doel in O. I. zouden dienen te worden gebezigd. Dat doel moet zijn: zoo als reeds ter loops is aangeduid:

1°. Het bewaren van rust, het inboezemen van ontzag aan de naburige Indische volkeren, in dier voege dat het Nederlandsch gezag meer bevestigd worde; voorts de uitdelging der roovers, terwijl men moet bedacht zijn, die soort van vaartuigen te gebruiken welke het meest geschikt zijn voor de Indische vaarwateren en voor de in O. I. heerschende weersgesteldheid en winden.

2°. Bij het uitbreken van oorlog, in staat te wezen om des noods de nabij gelegen vijandelijke zeemagt minstens eene gelijke magt tegenover te stellen, en de koopvaardijschepen eene veilige vaart in den Archipel en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

huiswaarts te verzekeren. Die den vrede wil, zorge dat hij, des noods van zich af kan slaan. Zoo zoude van de zijde van Nederland deze magt vooral dienen om een oorlog te voorkomen; eene dienst, die men te zelden aan weermiddelen toekent.

Ter bereiking van het doel, komen voorerst linieschepen in aanmerking, omdat elke vijand zoodanige schepen zal gebruiken; voorts, wijl zij geschikt zijn ontzag in te boezemen en eene groote magt, in eens, op *één* punt te brengen. Buitendien, zij moeten de kern uitmaken van iedere zeemagt, die waardig zou zijn dien naam te dragen en tot model strekken, met opzigt tot de dienst. Alleen linieschepen zijn geschikt geregelde dienst tot stand te doen komen, te onderhouden en voort te planten, ook vermits aan boord van zulke vaartuigen, veel beter dan op mindere, bekwame officieren, onderofficieren en manschappen voor de zeedienst gevormd kunnen worden.

Fregatten, korvetten en brikken zouden mede van dienst zijn. Het zou goed wezen zich daaromtrent te regelen, naar hetgeen Engeland, bij voorbeeld, in de Indische zee heeft, en te trachten er die vaartuigen te krijgen, ieder in zijne soort van eene, ten *minste*, gelijke sterkte, als die van dezelfde soort bij de Britsche zeemagt.

De Engelschen hebben in de laatste jaren gebruik gemaakt van fregatten van 36 stukken, korvetten van 26 stukken, en van die kleinere schepen, welke zij *sloops* noemen, van 16, 18 en 20 stukken, waaronder ook brikken gerekend worden. Van deze laatste soort hebben zij tegenwoordig twaalf tot zestien op de Sineesche kusten, waar die schepen, aangezien de vaarwaters op verscheiden plaatsen niet zeer diep zijn, bijzonder te stade komen; terwijl de meeste onzer kleine vaartuigen en schoeners, ofschoon zeer geschikt tot het uiroeijen van de zeerooverij en tot andere inwendige diensten, elk op zich-zelf, niet tegen een der Engelsche brikken bestand zouden zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Snelzeilende en ook ondiepgaande-vaartuigen zullen van groot nut wezen. In sommige opzigten kunnen zij vervangen worden door stoomschepen, welke, voor vaarwaters, gelijk die zijn van den O. I. Archipel, als zeer geschikt, ja, onmisbaar te beschouwen zijn; maar men moet daarbij niet uit het oog verliezen, dat die vaartuigen, door hunne zamenstelling, zeer ligt kwetsbaar zijn. (24)

In O. I. waar winden zes maanden achtereen uit éénen hoek waaijen, waar men niet zeer dikwerf met hooge zeeën en slecht weder te kampen heeft, terwijl vervoer en vracht zeer duur zijn; waar men dikwijls, ja, op de kusten bijna dagelijks, bij de kentering van land- en zeewind, en bij de kentering der moussons, stilte en slecht water aantreft, hebben zulke vaartuigen veel voor boven zeilschepen, terwijl zij tot het slepen van vaartuigen, tot het brengen van hulp aan andere schepen, het doen van verkenningen, het spoedig overbrengen van tijdingen en troepen, als ook tot het prijsmaken van schepen en in vele andere omstandigheden van dienst kunnen zijn.

Bij de stoomschepen zouden enkele ijzeren, (van dezelfde soort bij voorbeeld als het Britsche schip *Nemesis*, hetwelk in de Sineesche zee zeer vele diensten bewezen heeft) wegens hun geringen diepgang, dienen begrepen te zijn.

Inlandsche gewapende praauwen zouden vooral om het nut dat men, door zulke vaartuigen te bezigen, van de inlanders zoude trekken, in verschillende omstandigheden met een goed gevolg te gebruiken wezen. Zoo kunnen ook kanonneerbooten van dienst wezen, daar zij door hare bewegelijkheid en geringen diepgang de gelegenheid aanbieden,

---

(24) De Schout-bij-Nacht Melvill van Carnbee had reeds in 1827 als kommandant van de zeemagt in O. I., verzocht, aldaar drie stoombooten te mogen hebben. Hij zegt in zijn vroeger vermeld verslag: «dat het niet te ontkennen is, dat er geen vaarwater ter wereld bestaat, hetwelk meer dan de Indische Archipel tot het gebruik van gewapende stoombooten geschikt is.»

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

op ondiepe plaatsen en digt onder den wal een groot aantal vuurmonden bijeen te brengen, en teveus toelaten de magt, die zij uitmaken naar goedvinden te verdeelen.

Over de beste soort van kleine en snelzeilende vaartuigen is veel geschreven. Men is daaromtrent niet tot een besluit gekomen, omdat men naar te groote volmaaktheid streefde, en ook verlangde tegenstrijdige eigenschappen in hetzelfde vaartuig vereenigd te zien.

Er is reeds opgegeven welke plans de Generaal DAENDELS daaromtrent had, toen hij in 1808 bij volslagen gebrek aan maritieme weermiddelen, zijne toevlugt nam tot Ternatesche galeijen, panjajaps en pantjalangs.

In 1821 werden onder den Gouverneur-Generaal Baron VAN DER CAPELLEN, kruispraauwen gebouwd naar het model der praauwen *Mayang* en *Trengano*, welke in 1831 door andere vervangen werden.

De proeven betrekkelijk snelzeilende vaartuigen genomen in Nederland en ook in O. I., hebben geene bepaalde uitkomsten opgeleverd.

Het in Indie in 1817 en 1818 onder den Admiraal BUIJSKES naar eene snelzeilende Fransche brik gebouwde schip *Orestes*, de naar den snelzeilenden schoener *Thetis* getimmerde *Windhond*, de onder den Schout-bij-Nacht MELVILL gemaakte zoogenaamde Bermuda schoeners, ([25]) de door den Minister van Koloniën VAN DEN BOSCH naar O. I. gezondene, op bijzondere en lands werven te Amsterdam en te Rotterdam gebouwde schoeners, *Sijlph*, *Zephir* en *Egmond*, welke na gewapend te zijn geworden, niet sneller-zeilend bevonden werden dan de meeste kolo-

([25]) Van deze vaartuigen waren twee soorten, de *groote* naar het model te vinden in de «*Naval Architecture*» plaat XIII, onder den naam van «*Virginia Boat*» fitted for a Privateer, en de kleine naar dat van de *Virginia Pilot Boat* (56 voet Engelsch, ongeveer 17 el lang) plaat XV.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

niale schoeners; geen van al die vaartuigen heeft beantwoord aan de verwachting. Sedert 1831 zijne geen oorlogschoeners in Indie gebouwd geworden, en men schijnt voornemens te zijn, de kleinere krijgsvaartuigen voor de O.I. koloniën, even als de groote, in Nederland te doen aanmaken, en alzoo door de Nederlandsche Marine te doen leveren.

De koloniale schoeners naar het model der Bermudaschoeners van jatiehout in Indie gebouwd, zullen waarschijnlijk nog het meest aan de verlangde eigenschappen, in de gegeven omstandigheden, beantwoorden.

Het zoude wel de kosten waard zijn eenen prijs te stellen op de het-meest-voldoende snelzeilende vaartuigen; en de bijzondere en lands-werven in Nederland en O. I. te doen wedijveren in het bouwen van zoodanige schepen, onder de bepaling dat zij in Indie geleverd, en naar een vooraf te geven voorschrift gewapend en op de proef gesteld zouden moeten worden, ten einde daarna r een model voor zulke vaartuigen en een voorschrift omtrent de wijze van ze te verkrijgen, zouden kunnen worden vastgesteld.

Intusschen zou men kunnen voortgaan met de noodige kleine oorlogsvaartuigen te doen bouwen, gedeeltelijk op de in O. I. aanwezige bijzondere werven, onder de leiding van den Kommandant der zeemagt (als voor het Nederlandsch eskader) en gedeeltelijk op lands-werven in Nederland, alwaar in de laatste jaren eenige schoeners zijn gebouwd, zoo als de *Huzaar* en de *Lansier*, welke in verschillende omstandigheden vrij goed aan hunne bestemming hebben voldaan.

Het uitzenden van kleine schoeners uit Europa is, op den duur, niet vol te houden en ook niet in overeenstemming te brengen met eene behoorlijke ontwikkeling der middelen voor de handels- en oorlogs-marinen; hetzij van



PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wege het bestuur, of door inrigtingen van bijzondere personen. Deze vooral dient men in O. I. zelve aan te moedigen, om in tijd van vijandelijkheden aldaar niet dadelijk van alles wat tot het voeren van oorlog noodig is, ontrijfd te kunnen worden.

Alvorens nu naar het voorgaande tot de bepaling over te gaan van de sterkte der zeemagt, welke Nederland in O. I. zou dienen te onderhouden, zal het nuttig zijn op te geven wat men weet van het daaromtrent voorgestelde door de met het bevel over de zeemagt in die gewesten belaste officieren en de kommissiën, die daarover zijn geraadpleegd geworden.

Ten aanzien van de daarop betrekkelijke bescheiden, van welke wij kennis hebben kunnen nemen, is het opvallend, dat de daarin voorkomende opgaven niet met redenen gestaafd zijn, zoodat uit die stukken niet is op te maken, hoe men tot de besluiten gekomen is.

Wat de kommissie, van 1793 (zie noot [1]) daaromtrent opgeeft, weet men niet juist, en van het uitgebragte rapport door de in 1834, wegens de verdediging van Neerlandsch Indie ingestelde kommissie, alleen dat daarbij is aangenomen dat de zeemagt van geen belang voor de verdediging zou te achten zijn.

De kommissie benoemd bij Koninklijk Besluit van den 21 Mei 1828, roert in haar belangrijk rapport over het zeewezen, de zeemagt in O. I. maar weinig aan. Zonder in bijzonderheden te treden, bepaalt zij hare sterkte op:

*a. Voor vredestijd*, twee *fregatten* en vier *korvetten*, buiten de koloniale Marine, welke zoude bestaan uit veertien *brikken* en *schoeners*, vier *wachtschepen*, veertien *kanonneerbooten* en drie *stoombooten*; en

*b. Voor oorlogstijd*, drie *linieschepen*, zes *fregatten*, vier *korvetten*, buiten de koloniale Marine, welke zij laat als in vredestijd.

De Schout-bij-Nacht Melvill van Carnbee gewaagt in

zijn meergenoemd rapport van een fregat, drie korvetten, zestien brikken en schoeners en zeventien kanonneerbooten, als voor het allerminst noodig te wezen. Maar men moet in aanmerking nemen, dat die opgaaf gedaan is, kort nadat door den Koninklijken Kommissaris, den Burggraaf DU BUS DE GHISIGNIES, ten sterkste op bezuiniging was aangedrongen geworden. ([26])

De Kapitein ter zee KOOPMAN, Kommandant van het auxiliair eskader in O. I. in 1837, geeft op, dat in in die gewesten, ingeval van spanning, of wanneer het uitbarsten van vijandelijkheden waarschijnlijk mogt worden, de zeemagt zoude moeten bestaan uit:

12 fregatten,
8 korvetten,
6 brikken,
20 schoeners,
6 kanonneerbooten en
2 oorloogs-stoomschepen;

zamen 54 vaartuigen met 1100 vuurmonden en 7100 man.

Deze bepalingen zijn of op bezuiniging, of op eene beschikbaar onderstelde, niet te overschrijden som gegrond. Het blijkt niet dat men zich met het onderhouden eener zekere zeemagt in O. I. het bereiken van een bepaald doel voorstelde. De opgegeven sterkte dier magt is niet afgeleid uit de werkelijke behoefte, welke afhangt van bestaande omstandigheden, en van te voorziene gebeurtenissen.

Daarbij komt, dat de omstandigheden in den laatsten

([26]) Deze meening wordt eenigzins opgehelderd door het in de noot ([23]) aangehaalde uit het rapport, en doordien elders in dat geschrift de wenseh uitgedrukt is, bij gelegenheid dat er van eene Inspectie van den konstructie-winkel te Sourabaija gewaagd wordt, dat aan die *onschatbare* inrigting de hand mogt worden gehouden, en zij niet hetzelfde lot, hetwelk de Marine trof, zou ondergaan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tijd veranderd zijn. Men dient tegenwoordig in aanmerking te nemen de verrigtingen op Sumatra, de uitbreiding der Britsche heerschappij in O. I. en de magt der Engelschen in de Sineesche zee, het streven der Franschen om zich in het Oosten te vestigen, de ontwikkeling der stoomvaart, de toenemende waarde der O. I. koloniën, welke vroeger, tot schulden aanleiding gevende, zoo miskend werden, dat, in 1829 bij voorbeeld, in de vergadering der Staten-Generaal, leden dier vergadering niet hebben geaarzeld het als wenschelijk voor te stellen, dat het Bestuur mogt trachten zich van die, sedert zoo winstgevend gewordene bezitting, te ontdoen.

Ook moet men niet vergeten dat, na de scheiding van België, de belangen en staatkundige stelling van Nederland veranderd zijn, en dat, doordien Frankrijk Algiers in bezit heeft, het smaldeel voor de Middellandsche zee, ofschoon het niet wel geheel zou kunnen vervallen, veel minder sterk kan zijn dan het anders zou behooren te wezen, waardoor middelen beschikbaar zouden kunnen blijven om elders gebruikt te worden.

De moeijelijkheid om bij het ontstaan van een' zeeoorlog, schepen naar O. I. te krijgen moet, bij het schatten van de aldaar vereischte zeemagt niet uit het oog verloren worden. Meer dan *ooit*, of ergens anders, dient men zich in de Nederlandsch Indische gewesten, *lang* vooruit, tot den strijd te bereiden; en behoort men wegens den staat van gedeeltelijke of geheele afscheiding van het moederland, waarin de bezitting bij oorlog gedurende een' geruimen tijd zoude moeten verkeeren, in vredestijd aldaar eene veel grootere zeemagt te onderhouden, dan anders zoude noodig kunnen wezen.

Na overweging van dit een en ander komt het nuttig en noodig voor, dat de in O. I. te onderhouden zeemagt worde bepaald op:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

*a. In Vredestijd:*

1 of 2 linieschepen,
5 » 6 fregatten,
2 tot 4 korvetten,
20 sloops, brikken en schoeners,
2 of 3 groote stoombooten,
6 kleine stoombooten ([27]),
2 wachtschepen en
6 kanonneerbooten.

*b. In tijd van Spanning* of dat het ontstaan van vijandelijkheden waarschijnlijk is:

3 of 4 linieschepen,
10 fregatten,
6 korvetten,
30 sloops, brikken en schoeners,
6 groote stoombooten,
8 kleine stoombooten,
2 wachtschepen en
10 kanonneerbooten.

*c. In tijd van Oorlog:*

6 linieschepen,
15 fregatten,
2 korvetten,
35 sloops, brikken en schoeners,
8 groote stoombooten,
8 kleine stoombooten,
2 wachtschepen en
18 kanonneerbooten,

([27]) Kleine stoombooten als de *Phoenix*, *Hekla* en ook wel van mindere grootte, kunnen, vooral in tijd van vrede, in Indie met gelijke kosten veelal meer diensten bewijzen dan groote, althans zoo lang men niet met kracht de kolenlagen ontgint, welke in die gewesten de brandstof voor de stoomvaart moeten opleveren, waardoor men in dat opzigt onafhankelijk van Engeland zoude worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zonder nog te gewagen van de tot instandhouding en aflossing dier magt benoodigde spaarmagt, en de tot konvooijering der koopvaardijschepen, *naar* en *van* O. I. vereischte fregatten, in welke dienst gedeeltelijk uit Nederland moet worden voorzien. Zoodanig is de zeemagt welke men naar aanleiding eener aandachtige beschouwing der bestaande omstandigheden, vermeent dat voor Nederlandsch O. I. noodig is, en welke men genoegzaam kan rekenen, zoowel om de inwendige rust van die koloniën en het gezag van het Indisch Bestuur te handhaven, als om hare onafhankelijkheid in moeijelijke omstandigheden te kunnen verzekeren.

Tot het erlangen en het in stand houden van die magt, zou niet alleen alles in Indie ingerigt behooren te worden, maar zoude het zeewezen in Nederland daarnaar geregeld, en zouden alle instellingen, welke daarop betrekking hebben, behooren gewijzigd te worden.

Met den tegenwoordigen staat van zaken, is het onderhouden van eene zoo sterke Marine niet bestaanbaar; maar het hiervoor uiteengezette levert redenen genoeg op om daarin belangrijke veranderingen te maken. Het Bestuur zou moeten streven om de zeemagt, opgegeven, als in tijd van oorlog noodig te zijn, in O. I. te kunnen onderhouden. Al zijne pogingen moeten daarheen strekken. Al wat in Nederland op de Marine betrekkelijk is, (als de wetten tot verkrijging, en de instellingen tot aanmoediging van het zeevolk, het personeel, het materieel, de werven enz.) zoude daarnaar gewijzigd moeten worden. Immers is het naar de zeemagt, welke wordt geacht voor O. I. onontbeerlijk te zijn, beschouwd in verband met die welke Nederland, volgens zijne belangen, zijne staatkundige stelling, tot beveiliging zijner andere koloniën, en van zijne handelsbetrekkingen *behoeft*, dat de sterkte moet worden bepaald van de geheele Marine, welke dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

land noodig heeft in tijd van vrede, en ook die waarop het de zeemagt in tijd van oorlog zou moeten kunnen brengen.

Er zal hier niet *meer* in bijzonderheden worden getreden, betreffende de uitbreiding der zeemagt, tot welke het tot stand brengen van de als in O. I. benoodigd opgegevene Marine zoude moeten leiden, en de veranderingen welke het zeewezen in zijn algemeen Bestuur daartoe zoude moeten ondergaan, *dan* noodig schijnt, om aan te toonen dat het voorgestelde uitvoerlijk is; en te bewijzen dat de verlangde magt niet zoo groot, en buiten verhouding met de beschikbare middelen zou zijn, als men zou kunnen denken, wegens den gevallen staat waarin het zeewezen verkeert, en omdat men over het algemeen niet genoeg bekend is met de betrekkelijk groote uitgaven die voor de landmagt gedaan worden, en met het bedrag van de tot verdediging van het moederland en van de koloniën bestede gelden.

Wanneer men het rapport van de kommissie van 1828 tot leiddraad neemt, en daarbij op de veranderde omstandigheden acht slaat, dan kan men daaruit opmaken welke uitgaven de Nederlandsche zeemagt in Indie zoude vereischen, zoowel voor het materieel als voor het personeel; en ook de jaarlijksche kosten der geheele Marine. Men zal dan vinden dat de laatstbedoelde som niet veel zou verschillen van de door die kommissie opgegevene, en dat zij op verre na niet in eene redelijke verhouding staat tot de uitgaaf welke voor de landmagt wordt gedaan; en dus niet tot de geheele som welke aan de verschillende weermiddelen van Nederland en van zijne koloniën wordt besteed; hetgeen nog meer zal uitkomen, naar mate men zich klaarder voorstelt, welk werkelijk nut beide, *land-* en *zeemagt*, bij die verdediging kunnen stichten, en welken invloed zij te dien opzigte kunnen hebben.

De kommissie van 1828, de vraag beantwoordende:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

« *uit welk getal schepen en vaartuigen de zeemagt in het geheel zoude bestaan, in verband met den rang dien het Koningrijk der Nederlanden onder de zeemogendheden bekleedt, en de zeemagten waartegen het eenen zee-oorlog zou kunnen voeren; en hoe de verhouding der onderscheidene Charters zoude zijn, ook van stoomvaartuigen voor binnenlandsche verdediging,* » berekent dat getal, en bepaalt die magt naar de stations, welke zij meende dat, bij oorlog, zouden te bezetten zijn, *in* en *buiten* Nederland, zonder hare beweegredenen uit een te zetten, of te treden in bijzonderheden nopens de alsdan te volgen gedragslijn, of naauwkeurig de verschillende omstandigheden en kansen te wikken en te wegen.

Zonder aan te dringen op de stoomvaart, welke toen eerst (1828) hier te lande begon op te komen, en, in haren kindschen staat, de thans daaromtrent verkregen uitkomsten niet konde doen voorzien, besluit die kommissie, dat de zeemagt, in oorlogstijd, zoude moeten bestaan uit:

12 linieschepen,
30 fregatten,
26 korvetten,
4 bombardeerkorvetten,
10 groote brikken,
10 kleine brikken,
2 stoompakketten,
78 zeilkanonneerbooten,
22 roeibooten,
3 transportschepen,
2 instructievaartuigen,
3 wachtschepen van de 1ste klasse,
4 » » » 2de »
3 » » » 3de »

ongerekend de koloniale Marine.

Zij stelt voor, om in tijd van vrede, met inbegrip van

de schepen, welke ter aflossing uitgezonden zijn, of van die, welke op weg mogten wezen naar de verschillende stations, steeds in dienst te houden:

1 of 2 linieschepen,
6 » 7 fregatten,
12 » 13 korvetten,
7 » 8 groote brikken,
8 » 9 kleine brikken,
3 wachtschepen van de 1ste klasse,
2 stoompaketten,
1 zeilpaket,
2 transportschepen en
2 kostschepen,

zonder de koloniale Marine.

In verband met het destijds op de werven voorhanden materiëel, rekent de kommissie:

*a.* dat de Marine in elf jaar (van 1829 tot 1840), op den door haar voorgestelden voet zou kunnen worden gebragt, zich daarbij houdende aan de Koninklijke beschikking van den 4 Maart 1825, welke bepaalt, dat een linieschip in vijf jaar, een fregat, eene korvet of eene brik in 3 jaar zou moeten afgebouwd worden;

*b.* dat de kosten van het voorgestelde, gedurende dien tijd, volgens de voor elk Charter naauwkeurig berekende uigaven aan materjälen en arbeidsloon, zoowel voor den bouw als voor de uitrusting der schepen, zouden bedragen:

voor de bouwstoffen. . . . . *f* 19,926,100
» » arbeidsloonen. . . . . - 4,611,300

In 't geheel *f* 24,537,400

waarbij moest worden gevoegd eene jaarlijksche uitgaaf voor onderhoud en herstelling, welke, echter, eigenlijk als tot de kosten der werkelijk-dienstdoende zeemagt te behooren, moet gerekend worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Deze berekeningen verschillen weinig met die, welke de Minister van Marine en Koloniën ELOUT, in zijne in 1828 gedane voordragt voor de tienjarige begrooting en in zijn rapport over het verrigte door de kommissie, (30 September 1829) opgeeft. Maar hij rekende dat men in *tien* jaar de noodig geachte schepen zou kunnen bouwen; waartoe dus jaarlijks zou zijn vereischt geworden eene som van: . . . . . *f* 2,450,000

Waarbij nog kwam voor onderhoud, de som van. . . . . - 1,081,900

Voor de overige kosten der Marine, als *administratie*, *soldijen*, *zeetraktementen*, *schafting*, *loodswezen*, *quarantaine*, enz. - 3,705,394

De vereischte jaarlijksche uitgaaf voor de Marine, gedurende de tien jaar, werd alzoo geschat te moeten bedragen . . . *f* 7,237,294

en met eene door de kommissie noodig geoordeelde verhooging van zee-traktementen, soldijen en vermeerdering der bemanningslijsten of scheepsrollen op *f* 7,421,720.

Daarbij komen de kosten der werving, van de geneeskundige dienst en die van de schepen buiten 's lands; zoodat volgens den Minister ELOUT, om de zeemagt in tien jaren tot de hoogte op te voeren welke de kommissie voorstelde, jaarlijks eene uitgaaf van zeven en een half millioen gulden benoodigd zou zijn geweest.

Voorts stelde de kommissie voor, de koloniale Marine in vredestijd te bepalen op:

2 fregatten,
4 korvetten,
14 brikken en schoeners,
4 wachtschepen,
14 kanonneerbooten en
3 stoomschepen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

welke magt, met inbegrip van de kosten van beheer en van die der werven in Indie, anderhalf millioen gulden in het jaar zoude kosten; zoodat men op eene uitgaaf voor de Marine in Nederland en in de Koloniën zamen, van 9 millioen zou hebben moeten rekenen, terwijl in de laatste jaren maar zes en een half millioen daarvoor zijn uitgegeven.

Wanneer men de omstandigheden overweegt waarin Nederland zich, bij het ontstaan van eenen oorlog, zou kunnen bevinden, en men in aanmerking neemt de sedert 1828 voorgevallen veranderingen in den staat van zaken, de vermeerdering van zeemagt, vereischt voor Indie, de mogelijkheid om elders in te krimpen, voorts het nut dat thans van stoomschepen kan getrokken worden, enz., dan vindt men daarin reden, de zeemagt te bepalen, eenigzins verschillende van die welke door de kommissie van 1828 is opgegeven, ten aanzien, zoo van het aantal als van de Charters der schepen, en zulks, de schepen en vaartuigen voor de Koloniën medegerekend, voor oorlogstijden, als volgt:

15 linieschepen,
40 fregatten,
25 korvetten,
50 sloops, brikken en schoeners,
12 tot 15 groote stoombooten,
8 » 10 kleine stoombooten,
100 kanonneerbooten.

Van deze magt komt het noodig voor, in tijd van vrede in dienst te houden:

3 linieschepen,
10 fregatten,
6 korvetten,
40 sloops, brikken en schoeners,
8 of 9 groote stoombooten,
3 » 4 kleine stoombooten en eenige wachtschepen,
20 kanonneerbooten.
(de schepen voor Indie daar onder begrepen)

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Dit is geen derde meer dan de kommissie voorstelde. Aangenomen echter dat, — wegens het verval van het materieel op de werven, de achtereenvolgend grootere uitgaven welke voor de werkelijk-dienstdoende zeemagt benoodigd zouden zijn, en de te doene uitgaven tot stichting in O. I. van veilige havens met maritieme etablissementen, zoodanig in te rigten en te voorzien, dat men er in oorlogstijd de als vereischt opgegeven magt zou kunnen onderhouden, de vermeerdering een derde meer dan die kommissie voorstelde, zoude moeten bedragen, dan zoude tot verwezenlijking van het voorgestelde, moeten worden gedaan, in tien jaren, eene uitgaaf van: *f* 32,716,600

| | |
|---|---|
| Derhalve, jaarlijks. . . . . | - 3,271,650 |
| Daarbij komt voor onderhoud ongeveer. | - 1,100,000 |
| Aan de werkelijk-dienstdoende zeemagt en administratie, waarvoor thans *ff*. 400,000 worden uitgegeven. . . . . | - 4,000,000 |
| Zoodat men komt tot eene jaarlijksche uitgaaf van. . . . . | *f* 8,371,650 |
| Waarbij gevoegd moet worden de zestien ton gouds vroeger in Indie aan de Marine besteed, waarvoor men het noodig acht hier te stellen . . . . . | - 2,000,000 |
| Men zou dus eene som van | *f* 10,371,650 |

's jaars, gedurende 10 jaar noodig hebben, om de Marine op den voet te brengen, waarop zij, in het belang van den lande, zoude moeten staan.

Maar men stelle, om tegenwerpingen te voorkomen, de benoodigde som op elf millioen 's jaars. Die som zou, nadat de Marine (in tien jaar) verbeterd zou zijn, verminderd en eindelijk in vredestijd gebragt kunnen worden op negen of tien millioen ([28]) dat is geene helft van de

([28]) In tijd van spanning en oorlog zou het onderhoud van de zeemagt meer kosten; doch door den bij de Marine aan te houden voorraad en de vaste instellingen, welke er toe noodig zijn, door

sommen welke onder dezelfde omstandigheden aan de landmagt in Nederland, en die in O. I. gezamenlijk worden besteed.

Het is waarschijnlijk dat bij de opnoeming van die som, bewindslieden, die elke uitgaaf welke zij kunnen beletten, zonder naar de gevolgen om te zien, als eene winst voor den lande, als eene nuttige bezuiniging zouden aanzien, dat zulke lieden zullen glimlagchen; en toch schijnt men er niets vreemds in te vinden dat een land als Nederland, bijna geheel *kust*, *rivier* en *haven*, in het bezit van uit eilanden bestaande meer dan 3000 mijlen verwijderde zeer rijke koloniën, een land dus waarvan het welzijn altijd grootendeels moet afhangen van scheepvaart en handel; dat een zoodanig land van de som van zeven en twintig en een half millioen gulden, welke het aan weermiddelen besteedt, 21 millioen bestemt voor de landmagt en maar zes en een half millioen voor de zeemagt. (29)

---

den staat van oorlog, waarin een gedeelte der zeemagt altijd verkeert, zouden de kosten niet in dezelfde verhouding toenemen als zulks in soortgelijke omstandigheden bij de landmagt pleegt te geschieden. Naar evenredigheid van hetgeen men aangetoond heeft, dat in O. I. in een zoodanigen tijd zou noodig wezen, schat men, dat bij het waarschijnlijk worden van vijandelijkheden, de kosten van de Marine tot vijftien millioen gulden, en in oorlogstijd, misschien, tot vier en twintig millioen zouden kunnen stijgen. Deze uitgaaf zou intusschen op veel na niet evenaren, die, welke gedurende eenige jaren van de bestaan hebbende spanning tusschen Nederland en België, volgende op het jaar 1830, aan de landmagt zijn besteed, en welke niet minder dan veertig millioen gulden ieder jaar kunnen bedragen hebben.

(29) In Nederland bedraagt de begrooting van het Departement

| | |
|---|---|
| van Oorlog . . . . . | *f* 12,000,000 |
| In Indie gewoonlijk . . . . . | - 8,000,000 |
| Waarbij 's jaars nog komt voor vestingwerken, . . . | - 1,000,000 |
| In het geheel . . . | *f* 21,000,000 |

Terwijl voor de oorlogsverrigtingen op Sumatra waarschijnlijk nog buitendien betaald wordt.

| | |
|---|---|
| Voor de Marine in Nederland zijn de uitgaven . . . | - 5,400,000 |
| In Indie . . . . . | - 1,200,000 |
| In het geheel . . . | *f* 27,600,000 |

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De krijgskunst wil, dat men zijne magt den vijand tegenoverstelle op de plaats waar hij het meeste nadeel zou kunnen doen. Gereed hem daar wederstand te bieden, zoekt men de zwakke punten zijner stelling, en door hem met de beschikbare magt, dáár aan te tasten, heeft men de grootste kans te overwinnen. Deze regelen komen voor hier van toepassing te wezen. Nederland aan de eene zijde met zijnen handel en zijne koloniën, aan de andere met zijne ongemeen sterke bevestigings-liniën, zoo door de groote stroomen, welke door zijn gebied vloeijen, als door de gesteldheid des terreins, en middelen van kunstmatige onderwaterzetting, hoedanige er waarschijnlijk geen ander land bezit, heeft het meeste te vreezen op zee van de grootste zee- en koloniale-mogendheden, in zijne koloniën. Als dan het doel is, *behoud* van hetgeen men bezit, van de middelen tot ontwikkeling der bronnen, waaruit meer en meer schatten zullen geput kunnen worden, zou het doeltreffend zijn, ten einde het grootste gedeelte der beschikbare middelen tot afwending van het grootste nadeel, alzoo tot verdediging op zee te kunnen gebruiken, om de verhouding der sommen aan de landmagt en aan de Marine te besteden, veel meer in het voordeel der zeemagt te bepalen, dan tegenwoordig geschiedt. En volgens die regelen behoort klaarblijkelijk het grootste gedeelte der zeemagt in de O. I. bezittingen van het Rijk vereenigd gehonden te worden.

In O. I. heeft Nederland groote belangen te beschermen; daar moet men zoeken eene zwakke zijde van de mogendheid met welke Nederland, het waarschijnlijkst, in den Indischen-Archipel in vijandelijkheden zou kunnen worden gewikkeld. Met de vaststelling der tegenwoordige verdeeling onzer weermiddelen aan land- en zeemagt is, alzoo, naar het schijnt, een misslag begaan, welke duur kan te staan komen.

De opgegevene sterkte der Marine, welke Nederland

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

diende, te bezitten, waartoe eene overweging van het verledene, en van *bestaande*, en te *voorziene* omstandigheden heeft geleid, is te beschouwen als eene benadering; maar men vermeent *aangetoond* te hebben, dat het nuttig is eene *sterke zeemagt* in O. I. te onderhouden, dat de tegenwoordig aldaar aanwezige, ten eenemaal ontoereikend is; en, in ieder geval, dat het noodzakelijk is dat de aangelegenheden van het zeewezen, inzonderheid betrekkelijk O. I. bij het bestuur in *nadere*, ernstige overweging genomen worden. Moge dit opstel degenen, welke meer dan de schrijver in de daarin behandelde zaken doorkneed en met al de daarop betrekkelijke bijzonderheden bekend zijn en de bewindslieden aansporen om, volgens hunne zienswijze, de sterkte der zeemagt in O. I. en in Nederland benoodigd, op goede gronden vast te stellen, opdat men niet voortga eene Marine te onderhouden zonder dat geweten wordt, welke redenen daarvoor bestaan, noch waarom zij niet veel zwakker zoude kunnen wezen dan zij is.

De voormelde jaarlijksche uitgaaf, welke zoude moeten geschieden tot daarstelling van de noodig geachte zeemagt gaan de middelen niet te boven, waarover de Staat, bij eene andere verdeeling zijner krachten, daartoe zoude kunnen beschikken. Zij zijn, in ieder geval gering te achten, betrekkelijk de aan de landmagt bestede sommen. Om die uitgaven te kunnen dekken, zoude bij de som van nagenoeg zeven millioen gulden, welke thans aan de geheele Marine besteed wordt, jaarlijks eene som van vier millioen gulden, gedurende de volgende tien jaren gevoegd moeten worden. Het komt voor, dat deze middelen, gedeeltelijk op de kosten der landmagt in Nederland en in Indie uitgezuinigd, gedeeltelijk op het batig slot dat de Nederlandsche O. I. bezittingen opleveren, en gedeeltelijk door bijdragen van de Handelmaatschappij, welke wel zelve, gelijk vroeger de O. I. Kompagnie

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

iets tot hare eigene bescherming zou mogen bijdragen, gevonden zouden kunnen worden. Het belang van de O. I. koloniën en dat van het moederland, welke belangen niet te scheiden zijn, vorderen, dat, als middelen beschikbaar gesteld kunnen worden, men die aanwende tot beveiliging dier bezittingen, en daarbij behoort de zeemagt eene hoofdrol te spelen.

Men heeft het denkbeeld geopperd een gedeelte van de O. I. baten te gebruiken om de West-Indische geldmiddelen te herstellen. Maar is het, *strikt genomen*, wel geoorloofd te stellen, dat zulke baten bestaan, zoo lang de O. I. Archipel niet gezuiverd is van roovers, en tegen magtiger vijanden genoegzaam weerloos blijft? Gewis, neen.

Er zijn lieden die beweren, dat de zeegewesten van Nederland niet ongenegen zouden wezen, ter beveiliging van hunnen handel, eenige opofferingen voor de Marine te doen; maar dat de landgewesten niet van dezelfde meening zijn, en zich steeds er tegen zullen verzetten, dat doortastende maatregelen tot uitbreiding der zeemagt genomen worden. Gelooven dan deze gewesten dat zij geen belang hebben bij den bloei en het behoud der Nederlandsche bezittingen in O. I.? Is het dan ook niet in hun voordeel (al bestaan zij niet *onmiddellijk* van zeehandel) dat door het versterken der grondslagen van Neêrlands magt in O. I. waarvan het behoud zijner rijke koloniën afhangt, de baten welke die schoone bezitting afwerpt, zoo veel doenlijk verzekerd worden, ten einde men in staat blijve de zware lasten der ingezetenen trapswijze te verminderen?

Er blijft nog over, meer opzettelijk te gewagen van die instellingen en inrigtingen in O. I., welke betrekking hebben op de zeemagt, en waartoe, gelijk vroeger ter loops is opgegeven, worden aangemerkt te behooren:

1°. Veilige havens.

2°. Maritieme etablissementen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

3o. Te nemen voorzorgen omtrent het personeel van verschillende soorten, benoodigd voor de Marine; voorts de ontwikkeling op het eiland Java, *van die takken van nijverheid, welke de zeemagt in Indie bevorderlijk kunnen zijn.*

De beantwoording der vraag: welke instellingen en veranderingen tot het uitbreiden van de zeemagt in Nederland zouden dienen te worden verwezenlijkt, zal men onaangeroerd laten. Men behoudt zich echter voor bij een nader schrijven daarop terug te komen.

De inzigten van den Generaal DAENDELS omtrent veilige havens en Maritieme Etablissementen in O. I. zijn boven al aangeteekend. Hij was tot het besluit gekomen Sourabaija als voor andere plaatsen daartoe in aanmerking verdienende te komen, tot eene zoodanige haven te doen inrigten. Zijne aandacht was ook op de Maraks-baai gevestigd geweest, en hij had het benoodigde tot bereiking van het beoogde doel, zooveel doenlijk, in de eerstgenoemde plaats doen verzamelen, hetgeen hem, bereids in 1807, door den toenmaligen Kapitein ter Zee MELVILL VAN CARNBEE was aangeraden geworden. (30)

Ware de Generaal in Indie gebleven, en onder hem aldaar nog zeemagt aanwezig geweest, is het niet twijfelachtig dat hij de haven van Sourabaija op de vereischte diepte zou hebben doen houden, iets waartoe hij reeds last gegeven had; en zoo dan het vaarwater langs het fort Erfprins mogt zijn bevonden geworden op den duur te ondiep te wezen, komt het waarschijnlijk voor, dat hij eenen dijk of dam van het fort naar den vasten wal beneden de Solo-rivier (31) over de banken zou hebben

(30) Dit blijkt uit een gedenkschrift van dien officier over de O. I. zaken, gedagteekend: Madrid 6 Mei 1807, hetwelk hij destijds aan den Generaal DAENDELS heeft ter hand gesteld.

(31) De *Solo-Rivier* mondt in zee ½ mijl W. Z. W. van het fort Erfprins en het vaarwater, of de Geul die zij baant, loopt ten zuiden



PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doen leggen, ten einde eene versnelling van den stroom langs de bank van Monarie, beoosten rond het fort, te doen ontstaan, waardoor het vaarwater, naar gedachten, op de wenschelijke diepte zou zijn gehouden, of wel een nieuw dieper vaarwater gevormd.

Thans is het groote gebrek van Sourabaija als haven en Maritiem Etablissement, dat er in het noorder-vaarwater, dat van Oedjoung-Panka, bij het fort Erfprins, met doode-tijen, slechts 4,4 tot 4,7 el water, bij hoog water staat; en men er bij springtijen niet meer dan 4,7 tot 5 el water in vindt, met van 6 tot 9 palm zachten modder. In straat Madura, of den trechter, langs en bezuiden het onvoltooide fort van DAENDELS vindt men ook met de hoogste tijen, bij laag water, hoogstens 3,8 el; en, bij hoog water, 5,6 tot 6 el water.

Deze vaarwaters, geschikt voor kleine fregatten en voor korvetten, zijn het niet voor linieschepen. Anders moet Sourabaija, wegens de gezondheid van haar luchtgestel, door de gerijfelijkheden voor zeevaart en handel welke zij aanbiedt; door den dubbelen in- en uitgang van hare haven, waarvan de eene om de Noord de andere om de Oost loopt; door de omstandigheid dat men er bijna onverwinnelijke verdedigings-werken zou kunnen aanleggen (er bestaan eenige) en door de naauwte van het vaarwater, dat bij het fort Erfprins slechts eene kabellengte (ongeveer 225 el) breed, en bij het onvoltooide fort ook zeer smal is, worden aangemerkt, in overeenstemming met het gevoelen van den Generaal DAENDELS, als de plaats van Neerlandsch Indie, welke het meest geëigend is voor

het fort Erfprins rond, en heeft eene diepte van 3,3 tot 5,6 el. Deze geul is ten noorden (van den vasten wal naar het fort toe) begrensd door eene bank, waarop, bij laag water, niet meer dan 1,5 tot 1,7 el water blijft staan en welke dan zelfs gedeeltelijk droog valt. De bodem bestaat meest uit zand en op sommige plaatsen is hij modderachtig.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eene veilige haven en om er een maritiem etablissement op te rigten.

Daarom dient men alles in het werk te stellen om het eenige gebrek van de plaats te verhelpen door de haven voor linieschepen geschikt te maken. Dat doel zou men met een vasten wil, met overleg en door eenige opoffe-ringen te doen, waarschijnlijk bereiken.

De kommissiën benoemd in 1821 en 1837, om over een in Neerlandsch Indie aan te leggen maritiem etablis-sement te berigten, stemden in met den Generaal DAENDELS en met den Schout-bij-Nacht MELVILL VAN CARNBÉE, nopens de verdediging van Sourabaija en dat die plaats tot zoodanigen aanleg moest gekozen worden. Maar de duur gekochte ondervinding, welke het groote gewigt van eene wijkplaats voor schepen had doen kennen, schijnt weinig indruk te hebben gemaakt op de Indische besturen die dat van den Generaal DAENDELS zijn opgevolgd; want volgens het thans aangenomen stelsel van verdediging voor Java, wordt de versterking van Sourabaija aan de zeezijde *niet* afgemaakt, en staan *de aangelegde vesting-werken en nieuwgebouwde citadel aldaar, in geen verband met de verdediging der reede;* terwijl het fort in den trechter waarvan de bouw onder genoemden Ge-neraal begonnen was, onvoltooid blijft. Eveneens is het met de Maraks-baai gesteld, en terwijl vele millioenen gulden, en de arbeid van honderd duizend Javanen aan bevestigingen op het eiland zijn besteed geworden, *is er geen vuurmond geplaatst, welke een Nederlandsch schip zou kunnen beschermen of een vijandelijk vaartuig afweren.*

Het gevoelen der kommissie van 1837, welke onder-zocht moet hebben in hoeverre het doelmatig zoude kunnen zijn, in verband met het aangenomen stelsel van verde-diging, de Maraks-baai te versterken, en de daar begonnen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

werkzaamheden, om er eene veilige haven te maken, te voltooijen, kent men niet. Het is intusschen waarschijnlijk dat de bij dat stelsel aangenomen ter zijde stelling van de zeemagt, en gebrek aan geld, daarvan hebben doen afzien. Want, daar de Generaal DAENDELS, wien men de bevoegdheid daarover te oordeelen, niet kan betwisten, een daarvoor gunstig gevoelen op eene zeer stellige wijze geuit heeft, is het niet waarschijnlijk, dat die baai voor het oogmerk geheel ongeschikt of door de kommissie als zoodanig beoordeeld geworden zoude zijn.

Wat daarvan zij, het is voor Nederland van een te zeer overwegend belang in O. I. eene veilige haven voor linieschepen te bezitten, dan dat men het bij het gebeurde zoude mogen laten.

Indien door den aanleg van een *dam* bij Monarie, het oogmerk ten opzigte van Sourabaya niet mogt bereikt worden, zou men eene andere haven, bijv. die van Tjilatjap op de Zuid-kust van Java, daartoe kunnen inrigten, of wel, misschien in de eene of andere groep van nabij Java gelegen eilanden, eene daartoe geschikte plaats kunnen vinden. En zoo de aanwending van alle voorgeslagen middelen mogt te kort schieten om *op* of zeer nabij het eiland eene veilige haven en een maritiem etablissement voor linieschepen geschikt te stichten, dan moet men buiten Java er eene trachten te vinden en in te rigten, en zal Ambon of eene der baaijen op de West-kust van Sumatra daartoe gelegenheid aanbieden. Maar het is buitendien wenschelijk dat de schepen in den Indischen Archipel middelen vinden tot herstelling, en om zich van behoeften te voorzien, zonder daartoe telkens naar Java te moeten terugkeeren. Twee veilige etablissementen tot herstelling en uitrusting, *een* aan de *Oost-zijde* en *een* aan de *West-zijde* van den Archipel zouden daarom, niet alleen in oorlogstijd, maar ook in tijd van vrede allernuttigst wezen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Het gebrek aan eene goede haven op Java moet eene der redenen geweest zijn van de uitsluiting der Marine bij het aangenomen stelsel van verdediging voor de Kolonie, en een hinderpaal voor hare uitbreiding, en vooral voor het gebruik van linieschepen in O. I. Maar het zou verkeerd wezen dit gebrek te willen doen voorkomen als van meer belang te zijn dan het werkelijk is. Men moet niet uit het oog verliezen dat krijgsschepen niet bestemd zijn om in havens te blijven liggen. Hunne plaats is in den regel buiten gaats; zij is in zee; en het is alleen, bij uitzondering, in grooten nood, wegens behoefte of haverij, dat zij binnen moeten loopen.

De schepen binnengaats te houden tot verdediging van het land is op zijn zachtst gezegd, hoogst ondoelmatig. En toen de Kapitein ter zee MELVILL VAN CARNBÉE, in 1807, voorstelde om, zoo men de groote schepen buiten niet mogt kunnen gebruiken, ze op te leggen en het volk er van aan den wal andere diensten te laten doen, gaf hij te kennen van die meening te zijn.

Is eene haven zoo gelegen dat er de te beveiligen koopvaardijschepen en in herstelling liggende oorlogschepen niet wel gedekt zouden zijn, en alzoo blootgesteld kunnen worden aan het vijandelijk vuur, dan is zij onveilig te noemen. Men kan in zoodanig geval de schepen met vlottende batterijen of gewapende hulken (de Engelschen zullen er thans met kleine stoommachinen voorzien, zoo het schijnt, ter beveiliging hunner havens gaan bezigen) verdedigen, welke batterijen zoodanig zouden moeten worden ingerigt, dat men ze zou kunnen doen zinken indien zij door entering mogten genomen worden. Oorlogschepen moet men tot verdediging binnengaats niet gebruiken dan in nood.

Als de vijand komt opdagen brengt hij geene veilige haven mede. Daaromtrent zou men dus met hem gelijk

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

staan. Men bedenke ook dat de Fransche kruissers in den O. I. Archipel, in de laatste oorlogen, hunne veilige haven Mauritius op meer dan duizend mijlen afstands van de plaats hunner bedrijvigheid hadden; dat het kleine Amerikaansche smaldeel dat in en na 1812 in de Zuid-zee onder den Commodore Porter is geweest, ofschoon het daar geene andere middelen tot herstelling vond dan die geringe welke de ver afgelegene onzijdige havens op de West-kust van Amerika aanboden, echter jaren achtereen in die zeeën bleef kruissen; terwijl zij, zoo wel de Franschen als de Amerikanen, niettegenstaande het gebrek aan eene goede basis voor hunne krijgsverrigtingen, aan den Engelschen handel eene zeer groote schade toebragten. Hoe veel meer zouden zij, met eene zoo goede basis voor krijgsverrigtingen als Nederland in Indie zou kunnen bezitten, niet hebben uitgevoerd?

De maritieme etablissementen, welke in O. I. bestaan, zijn ontoereikend voor de geringe zeemagt, welke Nederland daar onderhoudt, en, bij gevolg, in het geheel niet in overeenstemming met de voorgestelde uitbreiding dier magt. De rapporten, deze aangelegenheid betreffende, uitgebragt door alle kommandanten der zeemagt in O. I. en door de van 1821 tot 1837 daarover ingestelde kommissiën, zoo mede het groot aantal schepen, welke voor de dienst verloren zijn geraakt, door gebrek aan middelen tot herstelling, bewijzen afdoende, dat het noodig is hierin te voorzien, ook, al ging men niet er toe over om de zeemagt in Indie te versterken.

Java bezit *ééne* enkele werf tot uitrusting en herstelling te Sourabaija, indien men dien naam mag geven aan eene inrigting, waarvan de toegang nagenoeg gesloten is; aangezien, bij laag water, geene sloep over de bank voor den mond der rivier kan varen. Vroeger waren daar kielligters voorhanden om kleine schepen te kielen; zij zijn

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

echter, allen, op een na, uit zuinigheid, afgeschaft, terwijl er nog eene konstruktie-werkplaats voor metaal- en ijzerwerk, onder het bestuur der militaire magt gevonden wordt, welke, onder den Generaal DAENDELS gesticht, sedert zijnen tijd zeer ingekrompen is, en behalve eene kleine bijzondere inrigting van dien aard en de ketelmakerij, welke, eenigen tijd geleden, naar de kolonie gezonden werd, de eenige inrigting is in Nederlandsch O. I., welke middelen heeft tot herstelling der werktuigen van stoomschepen. Zonder twijfel was deze konstruktie-winkel zeer nuttig, en, op zich-zelf, *voor Indie*, eene schoone inrigting; maar een groot gedeelte van het aanhoorig terrein werd, reeds in 1826, er afgenomen voor eene kogelgieterij, en later is het etablissement op eene zoodanige kleine schaal gebragt, dat men, in 1840, aldaar vier maanden werk moet gehad hebben om acht en veertig metalen bussen voor de Morgans-wielen van de stoomboot *Phoenix* te gieten.

Men is reeds op het punt geweest de inrigting geheel af te schaffen, *ook* tot bezuiniging, en dan ware bewezen, dat de vrees van den Schout-bij-Nacht MELVILL (noot 26) niet ongegrond was geweest. Op dit etablissement worden de inlanders met een gelukkig gevolg gebezigd. Hunne handigheid is opmerkingswaardig; maar het gebrek aan stoomkracht, welke er niet voorhanden is, is oorzaak dat het veel achterstaat bij de inrigting van dezelfde soort, van den Heer BAIJER te Sourabaija.

Op het eiland Onrust, is het tweede maritiem etablissement van Java. Daar is eene kielkade, welke, hoezeer uit de diepte van steen opgetrokken, door verwaarloozing in zoodanig gebrekkigen staat is geraakt, dat men er niet meer op vertrouwen kan, althans voor groote schepen. Onrust, een klein, open eiland, heeft het gebrek, dat het moeijelijk te verdedigen zou zijn. Het is thans ter naauwernood vrij te achten voor gevaar, van zeeroovers

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

(welke het wel eens wagen op de reede van Batavia te komen), of zelfs van gewone dieven. Ofschoon de rapporten over de gezondheid van het luchtsgestel van Onrust, zeer uiteenloopen, terwijl, volgens hen, sommige schepen er een groot gedeelte hunner bemanning verloren en anderen bijna geen zieken gehad hebben, en men dit verschil aan geene vaste oorzaak kan toeschrijven, blijft de meening heerschen, dat het eiland ongezond is; hetgeen *voor Indie* reeds toereikend is om ziekten te doen ontstaan. Desniettegenstaande heeft men besloten er een droog dok te graven, terwijl het twijfelachtig schijnt of het zal worden voltooid, door de groote moeijelijkheden welke de bouw, wegens de poreusheid van den meest uit koraal bestaanden grondslag, zal opleveren; en ook, of het werk, als het tot stand gebragt mogt kunnen worden, dan aan zijne bestemming zou voldoen. Alleen bij gebrek aan beter kan deze bouw dienstig zijn. Hij blijft in ieder geval een halve maatregel, niet voortgevloeid uit een vast plan voor de Marine-zaken. Wegens den open en gevaarlijken stand van het eiland, welk gebrek zoude blijven bestaan, al mogt men, met groote kosten, door bevestiging der omliggende eilanden, eene versterkte stelling er van hebben trachten te maken, is het buitendien zeer twijfelachtig, of het doelmatig is daar een maritiem etablissement van aanbelang op te rigten; terwijl het nimmer eene geheel veilige haven zal kunnen worden; omdat, hoe men de vestingwerken zoude aanleggen, de bij het eiland tot herstelling liggende schepen altijd aan het vijandelijk vuur zouden blootgesteld wezen.

Te Batavia is nog eene zoogenaamde werf van uitrusting, waarvan de toegang echter, gelijk die der werf te Sourabaija, voor de kleinste vaartuigen afgesloten is, terwijl het op diepte houden van de rivier, wegens de aanhoudende aanslibbing, niet doenbaar schijnt te wezen. Daar en ook te Samarang zijn eenige magazijnen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Er is dus op Java, gelijk mede uit het bovenstaande blijkt, *noch droogdok*, *noch scheepshelling*, *noch de middelen* om *een groot schip te kielen* (*eene kraan of bok*; *om de masten uit schepen te ligten, is er ook niet*), daar de vroeger bestaan hebbende en thans zeer achteruitgegane of bijna geheel vervallen, aan bijzondere personen toebehoorende werven langs de noordkust van het eiland, waar eenige kleine vaartuigen gebouwd worden, geen dier middelen en ook geene gelegenheid tot aanmerkelijke herstellingen van schepen aanbieden.

Het gebrek aan zoodanige middelen is oorzaak geweest, dat, sedert 1816, de linieschepen:

*Nassau*,
*De Ruiter* en
*Tromp*;

de fregatten:

*Van der Werf*,
*Melampus* en
*Dageraad*;

en de korvetten:

*Venus*,
*Arend*,
*Lynx* en
*Van Speyk*,

in O. I. gebleven en afgekeurd geworden zijn; terwijl zij anders nog naar Nederland zouden hebben kunnen terugkeeren en lang voor de dienst behouden blijven.

Niettegenstaande al de verliezen die men aan zuinigheid te danken had, en het erkende gebrek aan middelen tot instandhouding der zeemagt in Indie; ondanks het aandringen door den Schout-bij-Nacht Melvill van Carnbee op de tot standbrenging van eene uitgebreide inrigting voor die instandhouding te Sourabaija, en zijne pogingen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

om de daarstelling van een zoodanig etablissement te Onrust voor hetwelk men volgens hem 4½ ton, weder volgens anderen maar bij de 2 ton verspilde, tegen te gaan; is men niet tot het besluit gekomen, de plans te volgen van de kommissiën van 1821 en van 1837 door de oprigting te Sourabaija van een maritiem etablissement in verband met de in Indie benoodigde zeemagt. Dit is te bejammeren ook zelf voor het geval dat er niet toe zou zijn overgegaan om de inrigting spoedig te voltopijen, en men vooreerst slechts het allernoodzakelijkste hadde daargesteld, immers op eene zoodanige schaal, dat het met der tijd aan het oogmerk zou kunnen beantwoorden en zonder omverwerping van het daargestelde, uitgebreid worden.

Aan het uitdiepen van de haven, waarvoor een stoombaggermolen, aangekocht in 1841, naar Indie gezonden in 1842, *misschien* in dit jaar bruikbaar, en aan het graven van het droogdok had men kunnen beginnen. *Hellingen*, *stoom*, *konstruktie-winkel* en *ketelmakerij*, *smederijen*, *magazijnen*, *kielligters*, *kraan*, of *bok* enz., zouden kunnen volgen, en het etablissement zou langzamerhand volgens een, zoo ten aanzien van de zaken zelf, als van de orde van uitvoering, vooraf bepaald plan kunnen worden uitgebreid, zonder het einddoel uit het oog te verliezen. En het is jammer, dat niet voor twintig jaren daartoe is overgegaan, aangezien, bij het vooruitzigt dat dergelijke plans door het bestuur zouden worden ten uitvoer gelegd, de ontwikkeling dier middelen onder bijzondere personen op Java, werd tegen gegaan en men dus geheel er van verstoken bleef. Zoo had de weduwe Braak te Grisseh eene touwslagerij willen oprigten; de heer Kehr te Sourabaija eenen kielligter bouwen en een droogdok voor partikulier gebruik willen daarstellen; maar in de verwachting dat de regering er

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zelf zulke werken zou doen uitvoeren, werden die onderhemingen niet aangemoedigd, en men bleef zonder middelen tot herstelling van eenig aanbelang.

Het is hoog tijd dat eindelijk daarin voorzien worde. Daarbij dient tot grondslag genomen te worden de zeemagt die in Indie in oorlogstijd zou moeten worden gebezigd, en moet de afzondering der kolonie, waardoor hare gemeenschap met Nederland dan bij uitstek moeijelijk zoude zijn, vooral in aanmerking worden genomen.

Er blijft nog overig te gewagen van de middelen welke O. I. voor de zeemagt zou kunnen opleveren en van de voorzorgen in tijd van vrede te nemen tot verkrijging van het personeel van verschillende soort bij de Marine noodig. Dit zijn zaken voor welke tot dusverre niet alleen niets gedaan is, maar die men heeft tegengewerkt, waarschijnlijk omdat het bestuur bij het uitbarsten van vijandelijkheden geen gebruik van de zeemagt dacht te zullen maken, en misschien ook wijl het stelsel wordt aangekleefd dat alle *koloniale nijverheid* in het voordeel van de Nederlandsche moest worden uitgedoofd. Zonder het ongerijmde van een zoodanig stelsel, hetwelk met het gezond verstand strijdig is, hier te willen aantoonen, vermeent men echter te moeten opmerken dat in ieder geval die takken van nijverheid, welke tot verdediging der kolonie noodig zijn en die welke daartoe vereischte voortbrengselen opleveren, die men in oorlogstijd niet uit het moederland zou kunnen bekomen, eene uitzondering op dat heillooze beginsel zouden behooren te maken.

Zoo was het overgaan van kustvaart en handel in den Indischen Archipel uit de handen der Europeanen in die der Arabieren, die eigenlijk onze vijanden zijn, zeer nadeelig voor de Nederlandsche zeevaart, en inzonderheid voor de oorlogs-marine, welke daardoor, bij vijandelijkheden, alle middelen, zoowel aan materiëel als aan personeel,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van die zijde zoude moeten missen. Ten einde de Gouvernements-transporten goedkoop te verkrijgen, zijn aanmoedigingen gegeven aan de Arabieren, waardoor zij in staat zijn gesteld, schepen aan Europeanen toebehoorende uit de kustvaart te verdringen; terwijl de voorregten aan de Handel-Maatschappij toegekend en de oprigting van de civiele marine de meerdere uitbreiding der kustvaart beletten, waardoor èn de middelen om in O. I. Europesche matrozen te verkrijgen, èn alle ontwikkeling van maritieme nijverheid, zoo als die van bijzondere werven, touwslagerijën, waar bekwame timmerlieden, breeuwers en andere scheeps-werklieden gevormd worden, te niet gingen.

Alle hooge ambtenaren die over de verdediging van Java geschreven hebben, onder hen begrepen de Minister van Koloniën VAN DEN BOSCH, stemmen hierin overeen, dat die bezitting, in tijd van oorlog, weinig op het moederland kan rekenen, en in staat behoort te wezen zichzelf te voorzien; en evenwel is in O. I. steeds elke maatregel tegengewerkt, welke zou hebben kunnen strekken om de kolonie in zoodanigen staat te brengen.

Al wat er toe kan bijdragen om buiten hulp van Nederland aan de behoeften eener sterke zeemagt te kunnen voldoen, dient in O. I. te worden aangemoedigd, zoowel wat uitrusting aangaat, als victualie, enz., en het verkrijgen van steenkolen, welke men er tegenwoordig al volstrekt niet meer missen kan.

Op eene voldoende wijze te voorzien in het personeel voor de zeemagt in tijd van oorlog, op de schepen en op de maritieme etablissementen, zal ten allen tijde in O. I. moeijelijk zijn; maar zulks is eene reden te meer om alle krachten in te spannen, ten einde de hinderpalen welke die voorziening in den weg staan te overkomen. Daartoe moeten in O. I. altijd meer matrozen onderhouden worden dan er anders voor de dienst zouden noodig zijn,

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

hetgeen bij het uitzenden van schepen uit Nederland, in aanmerking dient te worden genomen.

De groote sterfte aan boord in O. I. zou welligt eenigzins worden verminderd als men er de inrigting verbeterde van de geneeskundige dienst voor de kleine vaartuigen, waarin, vroegeren ten minste, voorzien werd, door de pas uit Europa aangekomen jongste officieren van gezondheid der landmagt op die vaartuigen te plaatsen, terwijl aan boord van menigeen, uit gebrek aan personeel, geen geneeskundige werd gesteld.

Behalve de middelen tot bemanning der schepen welke eene uitgebreide kustvaart zou aanbieden, is het gewijzigd plan van den Minister van Koloniën VAN DEN BOSCH, om een korps Europesche matrozen op te rigten en voltallig te houden op de maritieme etablissementen als depôt, hetwelk bij aflossing op de vaartuigen werkdadig gebruikt zou kunnen worden, — niet geheel verwerpelijk; hoezeer eene gemengde dienst niet is aan te bevelen, terwijl men zou moeten trachten die matrozen bij voorkeur met scheepsbezigheden, artillerie- en handgeweer-oefeningen onledig te houden.

Dit korps door dien Minister als het op te rigten korps mariniers voorgesteld, zou sterk genoeg moeten zijn om in tijden van spanning of van oorlog van een werkelijk nut te kunnen wezen, en niet voor een groot gedeelte enkel in naam moeten bestaan.

Het eerste uitzenden van het noodige personeel zoo als konstrukteurs en bekwame werklieden voor de werven; het voltallig houden van stoomwerklieden zoowel voor de etablissementen als voor de schepen; het aanmoedigen van de ambachtslieden welke, zoo zij in hun vak bekwaam zijn, in Indie spoedig aan den wal een beter heenkomen kunnen vinden, en vooral het tot deze betrekkingen opkweeken van inlanders, welke daartoe veel meer geschikt-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

heid hebben dan gewoonlijk ondersteld wordt ; eene betere bewerktuiging der werving van inlandsche matrozen ; het aanhouden van bekwame met de vaarwateren in den O. I. Archipel naauwkeurig bekende officieren, waartoe het noodig is dat zij jaren werkdadig in Indie hebben gediend, hetgeen door den laatstelijk genomen heilzamen maatregel, de inlijving van de Koloniale Marine bij de Nederlandsche ([32]), zeer is bevorderd ; als ook de nieuwe aandrift gegeven aan de hydrographische waarnemingen en opnamen door de wederinstelling van de kommissie tot verbetering der zeekaarten onder het voorzitterschap van den Kommandant der zeemagt in Indie ; die zaken alle zijn van zeer groot gewigt en verdienen de ernstigste aandacht en de meeste behartiging.

De zending van den Minister van Staat, J. J. Rochussen, naar Indie als Gouverneur-Generaal, de benoeming van den Schout-bij-Nacht van den Bosch als Kommandant en Inspekteur van de zeemagt in O. I., en de Kommissie van den Generaal-Majoor Baron von Gagern, die bij zijne beoordeeling van het Indische leger, ongetwijfeld ook het aangenomen weerstelsel voor Nederlandsch O. I. en alzoo het zeewezen zal moeten aanroeren, geven aanleiding om eenige hoop te koesteren voor de toekomst. Ingelicht van nabij, zien die verdienstelijke mannen gewis in, dat eene aanmerkelijke uitbreiding der Marine, in het belang van Nederland en van zijne O. I. koloniën hoogst nuttig zoude zijn, ja, zeer noodig te achten is. De laatste berigten uit Indie,

([32]) Het was voornamelijk op aandringen van den Kapitein ter zee van den Bosch, gesteund door Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, die met het hem eigen helder oordeel, de doelmatigheid dier inlijving erkende, en daaraan zijne hooge goedkeuring hechtte, dat zij tot stand kwam. De Schout-bij-Nacht Lucas voerde haar uit in Indie. Men had nimmer kunnen denken, dat die maatregel zou hebben kunnen leiden tot vermindering van het getal zee-officieren, bij het bepalen van het vaste korps van die officieren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de besluiten, van den Gouverneur-Generaal, betrekkelijk Borneo, Mangkassar en Ambon; het voortgaan, bij gebrek aan beter, met de werkzaamheden van het droogdok op Onrust, welke vervolgd worden als ware het uit wanhoop, opdat toch eindelijk, na zoo vele kommissiën en een zoo langdurig onderzoek, iets werkelijks tot stand kome; het ingesteld onderzoek naar de middelen tot verbetering der vaarwateren te Sourabaija; de moeite welke men schijnt te willen nemen tot ontginning der steenkoollagen van Borneo en andere eilanden van den O. I. Archipel; de roemrijk volbragte onderneming tegen Bali; de voorgenomen oprigting van eenen vuurtoren in Straat Sunda, enz., al deze teekenen van vooruitgang zouden die hoop bijna in zekerheid doen verkeeren, indien niet zoo dikwerf de pogingen van uitstekende mannen in O. I. waren verijdeld geworden, en het (in noot 23) aangehaald gezegde van den Schout-bij-Nacht Melvill van Carnbee niet voor den geest zweefde.

Het is te wenschen, dat die hooge ambtenaren lust mogen gevoelen om den Koning en de Ministers te overtuigen van de juistheid der hier ontwikkelde algemeene denkbeelden, nopens het zeewezen in de O. I. koloniën, en dat, zoo zij zich daartoe gedrongen gevoelen, zij in hunne pogingen mogen slagen. Maar het zijn niet de bewindslieden en andere hooge beambten alleen, die den tegenwoordigen benarden staat der zeezaken kunnen verbeteren. Het Nederlandsche volk moet zelf overtuigd wezen, dat verbetering en verdere ontwikkeling noodig zijn, en het moet met kracht daarop aandringen en er toe medewerken.

Gelukkig zou de schrijver zich achten, indien dit opstel mogt bijdragen om zijne landgenooten uit hunne laauwheid ten aanzien der kolonien en van het zeewezen op te wekken, om hen hunnen afkeer te doen overwinnen, zich ten behoeve van de zeemagt eenige meerdere tijdelijke opoffe-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ringen te getroosten, ten einde te voorkomen dat veel grootere noodig worden; en indien de aangevoerde gronden van bewijs hen mogten overtuigen van de nuttigheid en tevens van de uitvoerbaarheid eener uitbreiding en als het ware herschepping van de Marine, in het belang der O. I. kolonie. Die nuttigheid komt hem voor onbetwistbaar te zijn. Mogen zij, welke het lot van Neerlandsch O. I. in handen hebben en daardoor een uiterst gewigtigen invloed op het bestaan en de welvaart van het Vaderland uitoefenen, in die overtuiging deelen, opdat zij door in tijds genomen maatregelen van voorzorg de onheilen mogen weten af te wenden, welke Nederland anders bij den eersten zeeoorlog te wachten staan.

*'s Gravenhage*, in Februarij 1847.

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA